

Centrum för Personsäkerhet, CPS

”Har man kanelbullens dag så kan man
väl ha en dag för individanpassat
brandskydd också?”

- En kvalitativ kartläggning av individanpassat brandskyddsarbete i Skåne och Värmland

Morgan Jönsson, Erik Persson och Ragnar Andersson

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Förord

Denna rapport är en förstudie inom området Individanpassat brandskydd. Projektet har gjorts på uppdrag av Myndigheten för Samhällsskydd och beredskap (MSB) i syfte att få fram ett underlag för en mer omfattande kartläggning av hur Sveriges kommuner arbetar med individanpassat brandskydd.

Centrum för Personssäkerhet, CPS, vid Karlstads universitet är en plattform för forskning och samverkan i frågor som rör analys och prevention av personskador. Centrumet inrättades 2013 efter en successiv uppbyggnadsperiod. Sekretariatet är knutet till ämnet Riskhantering, men CPS samarbetar i övrigt med en rad andra ämnesmiljöer inom universitetet, bland annat inom ramen för universitetets Hälsoakademi där säkerhet och trygghet identifierats som ett centralt tema.

Sammanfattning

Inledning: Sverige strävar sedan 2010 mot en nollvision där ingen ska omkomma eller skadas allvarligt till följd av brand (MSB, 2009). Detta till trots omkommer varje år drygt 100 människor som ett resultat av just bränder, där framförallt äldre och personer med funktionsnedsättning är särskilt riskutsatta. För att främja arbetet mot nollvisionen publicerade MSB vägledningen *Brandsäker bostad för alla*, under 2013. Vägledningens tilltänkta syfte är att fungera som en metodhandbok för hur en individanpassad brandskyddsverksamhet kan bedrivas på kommunnivå. I vilken utsträckning som ett sådant arbete bedrivs samt vilket genomslagskraft vägledningen har fått är emellertid oklart. Avsikten med denna studie är därmed att undersöka just detta.

Metod: Studien har en kvalitativ ansats där sammanlagt tio semistrukturerade intervjuer har utförts i Skåne och Värmland. Därefter har data analyserats med hjälp av en manifest innehållsanalys.

Resultat: Totalt har följande tre kategorier genererats: Den första kategorin, *Individanpassat brandskydd är utmanande*, konkretiserar problematiken kring individanpassat brandskydd och identifierar riskgrupper och huvudaktörer. Andra kategorin, *Kommunerna antar utmaningen*, presenterar hur de utvalda kommunerna arbetar med individanpassat brandskydd, och vilka aktörer som är verksamhetsutövare. Avslutningsvis beskriver *Saker och ting kan förbättras* hur MSBs roll i sammanhanget ser ut samt hur vägledningen har tagits emot på kommunnivå.

Slutsats: Sammantaget visar resultatet att de granskade kommunerna arbetar med individanpassat brandskydd, om än i olika utsträckning. Det påtalas även att det uteslutande är vård- och omsorgsförvaltningen samt räddningstjänsten som är verksamhetsutövare på lokal nivå. Detta medför att identifieringsprocessen av riskindivider är begränsad till ovan nämnda förvaltningars verksamheter. Det nuvarande individanpassade brandskyddsarbetet är därmed initierat, men har ännu inte uppnått sin fulla potential. Ett antal övriga aktörer, däribland socialförvaltningen, har identifierats som nödvändiga för att verksamheten ska kunna utvecklas och bli mer effektiv, men de tycks inte inbegripas i den nuvarande arbetsprocessen.

Nyckelord: *individanpassat brandskydd, kommunal samverkan, räddningstjänst, ordinära boenden, vård och omsorg.*

Innehållsförteckning

Kapitel 1 - Inledning	8
Kapitel 2 - Bränder i Sverige, Värmland och Skåne	10
Kapitel 3 - Lagar och föreskrifter inom brandskyddsområdet	12
Kapitel 4 - Individanpassat brandskydd	18
Kapitel 5 - Metod	25
Kapitel 6 - Teori	27
Kapitel 7 - Resultat	30
7.1 Individanpassat brandskyddsarbete är utmanande	30
7.1.1 Viktigt att sälja in konceptet	30
7.1.1.1 Ordinära boenden på egna premisser	30
7.1.1.2 Den demografiska utmaningen	31
7.1.2 Individanpassat brandskydd: En kommunal angelägenhet utan ansvar	31
7.1.2.1 Goda förutsättningar är ett måste	31
7.1.2.2 Lätträknade huvudaktörer	32
7.1.2.3 Ytterligare aktörer som kan bidra	33
7.2 Kommunerna antar utmaningen	34
7.2.1 Så gör man i Landskrona	34
7.2.1.1 Rehab-gruppen bedriver arbetet	34
7.2.1.2 Hemtjänsten involveras inte	34
7.2.1.3 Vård- och omsorgsförvaltningens fria spelrum	35
7.2.1.4 Tekniska hjälpmedel står ingen dyrt	35
7.2.1.5 Knack, Knack. Vem där? Räddningstjänsten	35
7.2.2 Så gör man i Helsingborg	36
7.2.2.1 Långgrandig uppstartsprocess	36
7.2.2.2 Hemtjänsten ska hitta riskindivider	37
7.2.2.3 Servicetjänst för äldre utan vårdbehov	38
7.2.2.4 En framtida utökning av verksamheten	38
7.2.3 Så gör man i Karlstad	38
7.2.3.1 Sjätte året med gänget	38

7.2.3.2 Goda förutsättningar att arbeta individanpassat	39
7.2.3.3 Arbetet har gett avkastning	39
7.2.3.4 Olika arbetsätt för olika boenden	39
7.2.3.5 Kommunen blickar framåt	41
7.2.4 Så gör man i Arvika.....	41
7.2.4.1 Arbetet tog nyligen fart	41
7.2.4.2 Blickar vänds mot Karlstad.....	42
7.2.4.3 Arbetet ska ge ringar på vattnet	43
7.3 Saker och ting kan förbättras.....	43
7.3.1 Axlandet av en större mantel.....	43
7.3.1.1 Behovet av tydlighet kring vem som gör vad.....	43
7.3.1.2 En tematisk inriktning av verksamheten.....	43
7.3.1.3 Att bistå kommunen som helhet	44
7.3.2 Effektivare kommunikation	44
7.3.2.1 Varierande genomslagskraft för vägledningen.....	44
7.3.2.2 Inget underskott på information	45
7.3.2.3 Verkliga träffar ger mest	45
Kapitel 8 - Diskussion	46
Kapitel 9 - Slutsats	53
Referenser.....	54
Bilagor	54

Figurförteckning

Figur 1. PDCA-cykeln's olika faser	19
Figur 2. Processkarta för arbetet i Malmö och Kävlinge kommun	21
Figur 3. Analytisk modell.....	28
Figur 4. Analytisk modell beskrivande resultatet.....	49

Tabellförteckning

Tabell 1. Utförda intervjuer	62
Tabell 2. Kvalitativ analysprocess	63
Tabell 3. Resultat från innehållsanalys	64

Förkortningar

BBR	Boverkets byggregler (BFS 2015:3)
LSO	Lag (2003:778) om skydd mot olyckor
LSS	Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
MSB	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
RÄL	Räddningstjänstlagen (1986:1102)
SFS	Svensk författningssamling
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)

Kapitel 1 - Inledning

1.1 Bakgrund

Bränder är ett omfattande folkhälsoproblem som varje år orsakar 265 000 dödsfall och miljontals allvarligt skadade världen över. Problematiken med bränder är nära associerad med nationell utveckling, där uppskattningsvis 96 procent av alla dödsbränder sker i låg- och medelinkomstländer. Eftersatt infrastruktur, resursbrist och sviktande politiska incitament nämns ofta som bakgrundsfaktorer. Brandförebyggande satsningar i framförallt höginkomstländer påvisar dock att det går att kraftigt reducera antalet förolyckade till följd av bränder om tillräckliga resurser och vilja återfinns (WHO, 2011).

I kontrast till problemets globala omfattning så sker det drygt 100-110 dödsbränder i Sverige årligen, varav 90 procent i bostäder. Bland de omkomna är personer äldre än 65 år, samt människor med någon form av funktionsnedsättning, tydligt överrepresenterade (Bergqvist och Jonsson, 2012). Drygt en tredjedel av dödsbränderna kan dessutom härledas till rökning, och i många fall saknas en fungerande brandvarnare (MSB, 2013). Forskning visar dock att de grupper som löper störst risk att omkomma till följd av bränder inte är samma grupp som det vanligast brinner hos. Det är med andra ord inte branden i sig som är avgörande för utfallet, utan snarare den drabbades förmåga att agera och undsätta sig själv och andra (Nilson et al, 2015). Den nuvarande samhällsinriktningen där äldre personer, samt individer med funktionsnedsättningar, ska ha möjlighet att bo kvar i sin bostad så länge som möjligt kan således få allvarliga konsekvenser ur ett brandskyddsperspektiv (Fredholm, 2015). Inte minst eftersom andelen personer äldre än 65 år kommer att öka kraftigt de kommande decennierna, något som sannolikt späder på problemet ytterligare (SCB, 2014).

Enligt de lagar och regler som finns inom brandskyddsområdet (framförallt Lagen om Skydd mot Olyckor (LSO) samt Boverkets byggregler (BBR)) framgår det att det yttersta ansvaret för brandskydd i ordinära boenden¹ åligger ägare och nyttjanderättshavare. Principiellt ansvarar kommunen enbart för brandskydd vid kommunala boenden så som äldrevård, Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) mm. Inom dessa verksamheter finns vanligtvis ett omfattande brandskydd med bland annat släcksystem, brandcellsindelning, brandlarm samt personal dygnet runt. Ett liknande brandskydd återfinns i princip aldrig i ordinära boenden, även om det potentiellt rör sig om samma individer som bor på kommunala anläggningar (t.ex. äldrevården). Det kan därmed finnas stora skillnader vad gäller säkerhet och brandskydd beroende på om en person bor kvar hemma eller inte (Fredholm, 2015). Att bo kvar hemma så länge som möjligt är en trygghet för många, men utan rätt brandskydd är tryggheten sällan mer än en illusion (Brandskyddsföreningen, 2015).

På uppdrag från regeringen började Myndigheten för Samhällsskydd och beredskap (MSB) i november 2009 arbetet med att ta fram en nationell strategi för hur brandskyddet kan stärkas, bland annat genom stöd till enskilda (MSB, 2013). Under 2013 utvecklades sedermera vägledningen *Brandsäker bostad för alla* med syfte att främja en praktisk tillämpning av individanpassat brandskyddsarbete. Genom att anpassa brandskyddet efter den enskildes förutsättningar möjliggörs det för människor att tryggt leva kvar i sina egna boenden. Vilken inverkan som vägledningen har

¹ Socialstyrelsen definierar särskilda boenden som individuellt behovsprövat boende som ges med stöd av socialtjänstlagen eller lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, och konstaterar därefter att det som inte är särskilt boende räknas som ordinärt boende (Socialstyrelsen, 2015).

haft, samt i vilken utsträckning som svenska kommuner arbetar individanpassat med brandskyddsfrågor har dock aldrig kartlagts. Frågan bör således aktualiseras och undersökas vidare.

1.2 Syfte

Denna förstudie avser att kartlägga hur arbetet med individanpassat brandskydd bedrivs i några värmländska och skånska kommuner, samt ge förslag till hur en rikstäckande studie kan utformas.

1.2.1 Specifika mål

- Att förstå hur frågan kring individanpassat brandskydd behandlas på kommunnivå.
- Att kartlägga i vilken utsträckning som MSBs vägledning för individanpassat brandskydd är känd, respektive tillämpas, på kommunnivå.

1.3 Avgränsningar

De kvalitativa data som har samlats in inom ramarna för denna studie har avgränsats till Värmland och Skåne län av logistiska skäl.

Kapitel 2 - Bränder i Sverige, Värmland och Skåne

2.1 Bränder i Sverige

Sverige strävar sedan 2010 mot en nollvision där ingen ska omkomma eller skadas allvarligt till följd av brand (MSB, 2009). Detta till trots omkommer varje år drygt 100 människor som ett resultat av framförallt bostadsbränder i Sverige. Utöver de omkomna skadas cirka 600 individer årligen så allvarligt att de måste läggas in på sjukhus under minst 24 timmar (IDA; 2010-2012). Bland de omkomna finns överrepresentation av personer äldre än 65 år, samt människor med nedsatt handlingsförmåga eller individer med särskilda behov (Kibayashi et al., 2007; Holborn et al. 2003). Anledningen till varför framförallt äldre personer omkommer till följd av bränder är relativt oklar. Äldre bedöms dock på grund av åldersbetingade funktionsnedsättningar ha svårare att begränsa uppkomna bränder, samt försätta sig i säkerhet. Vidare uppkommer de bränder som vanligast drabbar äldre främst genom användandet av el- och matlagningsutrustning (Elder et al., 1996).

Ytterligare riskfaktorer för att omkomma till följd av bränder är boendeform. Flera studier visar att boende på landsbygden löper större risk att omkomma än de i stadsmiljö, potentiellt på grund av längre utryckningstider för räddningstjänst (Mitchell och Chong , 2010; Allareddy et al., 2007; Peek-Asa et al., 2004). Att hyra sin bostad, liksom att bo i område med många lediga bostäder, äldre bostäder eller i områden med låg social status, betecknas även de som bidragande riskfaktorer (Greene, 2012; Schachterle et al., 2012; Mulvaney et al., 2009; Shai, 2006; Shai och Lupinacci, 2003; Istre et al., 2002).

Med utgångspunkt i ett socioekonomiskt perspektiv visar studier att låg utbildning, låg inkomst och att sakna arbete ökar risken för att omkomma till följd av skador. För branddöd har låg inkomst av särskild betydelse (Burrows et al. 2012). Rökning framhålls dessutom som den kanske enskilt viktigaste faktorn bakom döda i bränder (Mulvaney et al., 2009; Diekman et al., 2008; Gilbert et al., 2006; Wen et al., 2005; Sarhadi et al., 2001; Leistikow et al., 2000; McGwin et al., 2000). Wen et al. (2005) påpekar att riskökningen är dosrelaterad där de som röker mest också löper störst risk att dö i bränder. För de som slutat röka saknas därmed förhöjd risk. I kontrast till riskfaktorerna för dödsbränder så visar däremot Nilson et al (2015) att människor, framförallt män, med hög utbildningsnivå samt personer födda utanför nordnorden, är mest utsatta för bränder, men där är konsekvenserna överlag mindre allvarliga än för äldre och funktionsnedsatta.

2.2 Bränder i Värmland och Skåne

I Värmland genomför räddningstjänsten årligen cirka 840 insatser efter larm om brand. Av uttryckningarna bedöms 45 procent (385 insatser) vara *brand i byggnad* och 55 procent (455 insatser) *brand ej i byggnad* (2010-2012). En distinktion av begreppen sker ofta då brand i byggnad är föremål för mer omfattande brandförebyggande arbete. Bränder i Värmland resulterar varje år i drygt 3 dödsfall och 20 slutenvårdade patienter (2010-2012). Kostnadsberäkningarna visar att bränder både i och utanför byggnader i Värmlands län i genomsnitt kostar 224 miljoner kronor årligen (2011 års valutavärde)(SKL, 2012).

I Skåne leder bränder varje år till att drygt 10 personer omkommer och att 90 personer vårdas på slutna avdelningar (2010-2012). Därutöver åker räddningstjänsten i snitt på 3 250 räddningsinsatser till just bränder. Precis som i Värmland utgör drygt 45 procent av insatserna (1 450 insatser) *brand i*

byggnad, och resterande 55 procent (1 800 insatser) *brand ej i byggnad* (IDB; 2010-2012). Vid en första anblick sker betydligt fler räddningsinsatser i Skåne. När väl statistiken justeras efter befolkningens mängd framgår det dock att 2,59 bränder äger rum per 1 000 invånare i Skåne, i kontrast till 2,89 bränder per samma invånarantal i Värmland. Därmed är värmlänningar något mer utsatta för bränder än skåningar. Båda regionerna ligger dock över riskgenomsnittet på 2,53 bränder per 1 000 invånare (IDB; 2010-2012). Den totala kostnaden för bränder i Skåne uppgick under 2011 till 914 miljoner kronor (SKL, 2012). När även denna siffra justeras framgår det att bränder i Skåne överlag kostar 746 kronor per invånare. Motsvarande siffra för Värmland är 1 067 kronor, vilket är betydligt högre än Skåne så väl som riskgenomsnittet på 766 kronor per invånare. Det kan därmed utifrån ett justerat befolkningsperspektiv konstateras att det sker fler, samt mer kostsamma, bränder i Värmland än i Skåne (SKL, 2012).

De data som har presenterats ovan påvisar att bränder är ett omfattande samhällsproblem med allvarliga humanitära och ekonomiska effekter. Problemet är särskilt bekymmersamt med anledning av att redan utsatta grupper (dvs. äldre och personer med funktionsnedsättning) tenderar att drabbas hårdast. Det uppskattas dessutom att uppemot 40 procent av alla bränder i Sverige (10 000 fall om året) är anlagda, varav minst hälften av barn och ungdomar under 18 år (Brandforsk, 2007). Ett holistiskt brandförebyggande arbete bör därmed innefatta fysiska så väl som sociala insatser. Fokus för denna förstudie är dock det fysiska brandskyddet i bostäder, ett område som idag regleras av ett antal lagstiftningar, föreskrifter och strategier. De mest framträdande av dessa beskrivs i nästkommande kapitel.

Kapitel 3 - Lagar och föreskrifter inom brandskyddsområdet

Det brandskyddsarbete som ska utföras i ordinära boenden regleras utifrån ett antal lagstiftningar, föreskrifter och allmänna råd där framförallt LSO och BBR betecknas som särskilt tongivande.

3.1 Lagen om Skydd mot Olyckor

I början av 2000-talet initierades arbetet med att ersätta den dåvarande Räddningstjänstlagen (RÄL) med LSO. Lagen trädde i kraft den 1 januari 2004, och i kontrast till RÄL så är LSO inte lika detaljreglerad när det kommer till kommuners förebyggande och operativa verksamhet. Det framgår i förarbetet till LSO att en minskad detaljreglering ska syfta till att kommunerna själva får ett större inflytande över sin egen verksamhet, där övergripande nationella mål och riktlinjer endast utgör ramarna för arbetet (Prop. 2002/03:119). LSOs första nationella målsättning återfinns i 1 kap. 1 § LSO (ersätter motsvarande paragraf i RÄL) och syftar till att; *”i hela landet bereda människors liv och hälsa samt egendom och miljö ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor”* (SFS 2003:778). Det andra övergripande målet finns beskrivet under 1 kap. 3 § LSO, som är en replikering av RÄL 4 §, och uppmanar att; *”räddningstjänsten skall planeras och organiseras så att räddningsinsatserna kan påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt.”* (SFS 2003:778; Jönsson, 2015).

Den förstnämnda målsättningen ska uppnås genom att berörda aktörer samverkar och att ett tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor² instiftas med hänsyn till lokala förhållanden. Det är dock viktigt att poängtera att ett likvärdigt skydd inte är samma sak som ett enhetligt skydd. Ett likvärdigt olycksskydd behöver nödvändigtvis inte betyda att kommuner tacklar hot på samma sätt, eller ens förespråkar samma typ av åtgärder. Konceptuellt innebär ett likvärdigt olycksskydd att regioner med hög utsatthet måste arbeta hårdare för att uppnå samma resultat som mindre utsatta regioner. Ett praktiskt exempel berör exponeringstiden vid brand där bostäder som byggts i räddningstjänstens periferiområde måste ha ett bättre brandskydd för att kunna begränsa skadorna i samma utsträckning som centrala bebyggelser, detta då utryckningstider för räddningstjänst varierar stort (Blomqvist, 2012; Jönsson, 2015).

3.1.1 Kommunala handlingsprogram

I enlighet med 3 kap. 3 § LSO ska kommuner som ett komplement till de nationella målen även ta fram ett handlingsprogram där mål för operativ räddningstjänst och förebyggande verksamhet presenteras. Den förebyggande verksamhet som skildras i handlingsprogrammet ska, i enlighet med Prop. 2002/03:119, baseras på en framtagna riskanalys där den sammantagna riskbilden (en sammanvägning av sannolikhet och konsekvens) vägleder de olycksförebyggande kommunala åtagandena. Därefter utformas programmet i samråd med berörda myndigheter innan de slutligen antas av kommunfullmäktige inför varje ny mandatperiod (MSB, 2011). Handlingsprogrammet berör kommunala verksamheter, olycksrisker, förebyggande verksamhet och räddningsinsatser (SFS 2003:778) och bör betraktas som ett styrdokument för det sammantagna kommunala olycksförebyggande arbetet. Handlingsprogrammen för operativ räddningstjänst och förebyggande verksamhet slås ofta samman till ett kommunalt handlingsprogram, ibland även innefattande

² En olyckshändelse definieras som en plötsligt inträffad händelse som har medfört eller kan befaras medföra skada (Prop. 1985/86:170).

kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser³. Den färdiga produkten delges slutligen länsstyrelsen, MSB, och relevanta aktörer i form av samverkanskommuner och räddningstjänster.

De kommunala handlingsprogrammen ska ses som ett verktyg för målstyrning där kommunens ambitioner och agenda fastställs och tydliggörs för allmänheten. Utifrån den förebyggande verksamheten kan målen anges i form av att kommunen; 1) presenterar vilka risker som ska prioriteras, 2) konkretiserar de preventiva åtgärdsförslag som kommer att implementeras, och avslutningsvis 3) förklarar hur tillräckliga resurser kommer att allokeras för att framgångsrikt genomföra handlingsprogrammet (MSB, 2011). Arbetet ska ses som en systematisk process där uppföljning, utvärdering och förbättring förslagsvis sker kontinuerligt, snarare än att bara betraktas som ett dokument (Prop. 2002/03:119; Jönsson, 2015).

3.1.2 Ansvarsfördelning

LSO uttrycker ett delat ansvar mellan ägare och nyttjanderättshavare till byggnader där den som har faktisk och rättslig möjlighet att vidta förebyggande åtgärder också är den som har ansvaret. Generellt är det dock så att byggnaders fasta tillbehör utgör fastighetsägarens ansvarsområde (t ex monteringen av brandvarnare), men där nyttjanderättshavaren ansvarar för den lösa egendom som finns i bostaden (t ex byte av brandvarnarens batteri). Lagstiftningen påtalar att individen i skälig utsträckning förväntas bidra till det olycksförebyggande arbetet (t.ex. genom ett skäligt brandskydd) så väl som inrapporterandet av olyckor (regleras genom 2 kap. 1 § LSO). I skälighetsbedömningen finns dock en rad faktorer att ta hänsyn till. Om personen har någon form av funktionsnedsättning så ska inte samhället ställa högre krav på personen än vad denne klarar av. Vid sådana omständigheter bör kommunen stödja den enskilde så att brandskyddet uppnår en godtagbar nivå. Kommuner har dock ingen skyldighet enligt LSO att göra så, annat än att bistå med information och rådgivning.

Tilläggas kan även att brist på resurser inte är en ursäkt för att ha ett undermåligt brandskydd, utan de kommunala riktlinjer som finns ska efterföljas oavsett. Stora företag har sällan problem med att implementera förebyggande åtgärder på grund av deras finansiella tillgångar. Däremot kan ett mindre företag som har en uttalat brandfarlig verksamhet ha problem att uppfylla de säkerhetskrav som ställs på grund av en kärvare ekonomi. Brandskyddsåtgärder subventioneras inte av staten utan verksamheter förväntas själva se till så att brandskyddet är skäligt utifrån de kommunala riktlinjer som finns (SFS 2003:778; Jönsson, 2015).

För att underlätta individens skyldigheter finns kommunala förpliktelser (reglerade genom 3 kap. 2 § LSO) som säger att varje kommun ska bistå individen med rådgivning och information. Utöver detta ansvarar staten och kommuner även för att det ständigt ska finnas en tillgänglig organisation som kan hjälpa nödställda om en olyckssituation blir övermäktig. Vanligtvis är denna organisation räddningstjänsten, men även andra förvaltningar bistår vid behov. Regeringen har uttalat att antalet människor som omkommer och skadas måste minska (SFS 2003:778). Således är LSO framförallt uppbyggt kring ett bredare kommunalt säkerhetstänk där kommuner själva riktar sitt arbete mot de olyckor som frekvent föranleder räddningsinsatser inom regionen, t.ex. trafikolyckor och bostadsbränder. Det beskrivs dock även i 3 kap. 1 § LSO att kommuner ska vidta åtgärder för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder, förutsatt att andras ansvar inte inskränks.

³ Faller inom ramen för Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (SFS 2006:544).

Jönsson (2014) påtalar dock att LSO i praktiken är en räddningstjänstlagstiftning med ett tydligt brandfokus, snarare än en kommunövergripande olycksmyndighetslag.

3.1.3 Förebyggande verksamhet

I enlighet med 3 kap. 1 § LSO ska kommuner; *”se till att åtgärder vidtas för att förebygga bränder och skador till följd av bränder samt, utan att andras ansvar inskränks, verka för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder.”* (SFS 2003:778). En stor del av den olycksförebyggande verksamhet som regleras i lagtexten kretsar dock, som ovan nämnt, kring ett systematiskt brandskyddsarbete, där det är upp till varje kommun att inspektera om fastigheter och anläggningar är skäliga utifrån ett brandskyddsperspektiv. Utöver det kommunala tillsynsarbete så kan relevanta verksamheter även klassificeras som *”farlig verksamhet”*, vilket innebär att en olycka skulle orsaka ovanligt stort mänskligt lidande eller innebära förödande konsekvenser för miljön (Öhrn, 2005). Vid sådana verksamheter ska ägare eller nyttjanderättshavare själva vidta åtgärder om riskerna avviker från räddningstjänstens normala agenda (t ex kemisk industri). Vissa utsatta verksamheter (t.ex. skolor eller sjukhus) kan även behöva dokumentera sitt systematiska brandskydd då konsekvenserna av en sådan händelse skulle bli särskilt omfattande. Oklara direktiv om vad som ska dokumenteras föranleder dock att brandskyddsdocumentation i många fall är undermålig eller till och med utelämnas (Steen och Olofsson, 2012; Jönsson, 2015).

3.1.4 Tvetydigheten med LSO

En oklarhet med relevans för den brandförebyggande verksamheten är ordet *”skälig”* som principiellt betyder att en avvägning mellan nytta och kostnad ska ligga till grund för de beslut som tas. Persson (2009) menar att en skälighetsbedömning skulle kunna formuleras som att innehavare av en byggnad skall vidta de åtgärder som krävs för att undvika personskador i händelse av brand i byggnad, såvida det inte finns synnerliga skäl för att sänka kraven. I praktiken kan dock privatpersoner och kommuner principiellt tolka vad som anses vara skäligt på väldigt olika sätt. Tolkningarna tenderar dock att vara någorlunda homogena då mycket av arbetet enligt LSO bygger på samverkan där kommuner utnyttjar varandras resurser och kompetens. Denna samverkan existerar även på regional nivå där kommuner ofta tar efter de riktlinjer som länsstyrelsen anser vara goda, detta då länsstyrelsen är tillsynsmyndighet över kommunernas verksamhet enligt LSO (Prop. 2002/03:119). Kommunens roll utifrån rådgivning är även den någorlunda diffus och svårdefinierad, något som potentiellt har en negativ inverkan (Jönsson, 2015).

3.2 Boverkets byggregler

Som central förvaltningsmyndighet ger boverket ut olika föreskrifter och riktlinjer som reglerar samhällsplanering, byggande och boende. Bland annat så finns regler för hur ett tillfredsställande brandskydd ska utformas under BBR avsnitt fem. De brandskyddsåtgärder som förordas i BBR är kategoriserade enligt nedan och gäller vid både nybyggnationer och renoveringar:

- Avsnitt 5:1 – Allmänna förutsättningar.
- Avsnitt 5:2 – Brandtekniska klasser och övriga förutsättningar.
- Avsnitt 5:3 – Möjlighet till utrymning vid brand.
- Avsnitt 5:4 – Skydd mot uppkomst av brand.
- Avsnitt 5:5 – Skydd mot utveckling och spridning av brand och gas inom byggnader.
- Avsnitt 5:6 – Skydd mot brandspridning mellan byggnader.
- Avsnitt 5:7 – Möjlighet till räddningsinsatser.

- Avsnitt 5:8 – Krav på brandskydd vid ändring av byggnader (Boverket, 2015).

Utan att i detalj redogöra för Boverkets samtliga byggregler så regleras i huvudsak den brandtekniska utformningen i vanliga bostäder av så kallade "Verksamhetsklass 3 – Bostäder", dvs. bostäder i flerbostadshus och småhus, trygghetsboende, seniorboende, familjedaghem samt fritidsbostäder och liknande. Olika krav på byggnadstekniska brandskyddsåtgärder förekommer dock för byggnader med skiftande utformning och användning. Byggnader delas in i olika byggnadsklasser utifrån byggnadens skyddsbehov, från Br0 till Br3. Den sistnämnda klassificeringen, dvs. Br3, betyder att byggnaden har ett litet skyddsbehov och vice versa. Utifrån beteckning krävs och rekommenderas sedan olika byggnadstekniska åtgärder (BBR, BFS 2011:6).

De åtgärder som krävs är bland annat att byggnader måste ha en avskiljande konstruktion och brandvägg som både begränsar bränder, samt möjliggör för bränder att utvecklas utan att sprida sig till andra delar av byggnader, alternativt andra byggnader. Byggnader ska dessutom utformas på ett sätt som möjliggör för tidig upptäckt och varning (t.ex. brandvarnare/utrymningslarm), släckning (dvs. tillfredställande och lättåtkomlig släckutrustning) samt tillfredställande utrymning vid brand (dvs. minst två av varandra oberoende utrymningsvägar, samt att personer som utrymmer inte ska utsättas för nedfallande byggnadsdelar, hög temperatur, hög värmestrålning, giftiga brandgaser eller dålig sikt som hindrar utrymning till säker plats). Avslutningsvis regleras även utformningen av dörrar och fönster, samt att material i tak, väggar, golv och fast inredning ska vara svårantändliga och motverka snabb brandspridning och kraftig rökutveckling (BBR kap 5).

Arbetet kan utföras på två olika sätt, antingen genom förenklad dimensionering, eller genom analytisk dimensionering. Förenklad dimensionering innebär att byggherren förhåller sig till och använder sig av de metoder och lösningar som förordas av BBR avsnitt 5:2–5:7. Analytisk dimensionering däremot betyder att en eller flera föreskrifter i BBR tacklas på andra sätt än det rekommenderade tillvägagångssättet. Brandskyddet måste dock hålla samma nivå oavsett dimensionering (BFS 2011:27).

3.2.1 Kontroversen med BBR

I enlighet med BRR förväntas de personer som uppehåller sig i byggnaden (bostäder) ha god lokalkännedom. De förväntas inte vara vakna, men ska ha förutsättning att själva kunna försätta sig i säkerhet vid en brand (BBR, BFS 2011:6). Med ett individanpassat brandskydd i åtanke finns det en tydlig kontrovers eftersom alla individer inte kan förväntas evakuera en byggnad på ett säkert sätt. Just svårigheter vid utrymning är något som rimligtvis är vanligt förekommande bland de identifierade riskgrupperna vid dödsbränder, dvs. äldre och funktionsnedsatta. Boverkets avsaknad av krav på brandteknisk individanpassning för grupper med funktionsnedsättningar och begränsad rörelseförmåga kan därmed få allvarliga konsekvenser när väl en bostadsbrand utbryter (Boverket, 2015). En annan tvetydighet är brukandet av begreppet "tillfredställande", som precis som i fallet med LSO och ordet "skälig", inbjuder till tolkning.

3.3 Lagen om bostadsanpassningsbidrag

I kontrast till BBR kan personer som lever i ordinära boenden, men som lider av olika psykiska, fysiska eller åldersbetingade funktionshinder, ansöka om anpassningsbidrag för sin bostad. Lag (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag har till ändamål att genom bidrag till anpassning av bostäder ge personer med funktionshinder möjlighet till ett självständigt liv i ett eget boende.

Boverket är tillsynsmyndighet för lagstiftningen, men det är kommunen som beslutar om vilka som får bidrag. Bidrag beviljas endast om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden skall vara ändamålsenlig som bostad för den funktionshindrade. Bidrag ges dock inte för åtgärder som redan behöver vidtas inom ramarna för andra lagstiftningar och föreskrifter (SFS 1992:1574).

I kontrast till BBR där de boende förväntas kunna försätta sig själva i säkerhet så kan bostadsanpassningsbidrag användas till att förändra den fysiska miljön, och på så sätt underlätta en brandutrymning för individer som t.ex. lider av rörelsesvårigheter. Bidraget kan bland annat användas för att ta bort trösklar, bredda dörröppningar, ordna en ramp vid entrén eller till att installera en spisvakt. Bostadsanpassningsbidraget kan dock enbart användas för att anpassa bostadens fasta funktioner (SFS 1992:1574). Därmed kan ägare och nyttjanderättshavare inte ansöka om bidrag för att installera tekniska hjälpmedel så som mobila sprinklers då dessa kan flyttas, även fast mobila sprinklers är betydligt billigare än fasta installationer. Kommunen kan dock själva välja att installera mobila sprinklers hos personer där man ser en risk för brand.

3.4 Socialtjänstlagen

En lagstiftning som principiellt skulle kunna främja ett individanpassat brandskydd är Socialtjänstlagen (2001:453)(SoL). I lagstiftningen regleras de rättigheter människor har till stöd, ekonomiskt och socialt, samt kommunens skyldigheter gentemot de människor som vistas i kommunen. Kommunen och i förlängning den kommunala socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att de personer som vistas i kommunen ges det och stöd och den hjälp de är i behov av (SoL, SFS 2001:453).

4 kap 1 § säger att: *”Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.”* (2001:453). I enlighet med lagstiftningen inriktar sig denna typ av stöd mot framförallt äldre människor och människor med funktionshinder, de två riskgrupperna som är överrepresenterade bland omkomna till följd av bostadsbränder. 5 kap 4 § fastslår t.ex. att: *”Socialnämnden skall verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra.”*. Socialnämndens ansvarsområde innefattar som ovan nämnt även människor med funktionshinder då de; *”skall medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och får bo på ett sätt som är anpassat efter hans och hennes behov av särskilt stöd.”* (5 kap 7 §). Med ett individanpassat brandskydd i åtanke är därmed SoL att betraktas som ett ypperligt verktyg för att säkerställa att dessa riskgrupper inte enbart får ett skäligt och självständigt liv, men även en trygg och säker tillvaro. Inte minst med anledning av att kommunen har det ytterst ansvaret för att dess invånare får det stöd och den hjälp de behöver.

I en rapport från brandskyddsföreningen påpekas det dock att få kommuner inkorporerar individens brandskydd i biståndsbedömningen, trots att brandskydd principiellt faller inom ramen för lagstiftningen (Brandsäkert, 2015). En rationell aspekt till varför SoL borde inbegripa individanpassade brandskyddsåtgärder är det faktum att vård- och omsorg- så väl som socialtjänstpersonal ofta har god kunskap om vilka personer som är riskindivider. I själva verket är det så att SoL kräver att socialnämnden är väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommuner för äldre människor så väl som människor med fysiska och psykiska funktionshinder. Därefter ska

kommunen planera sina insatser efter det behov som finns (5 kap 6, 8 §). Ett internt samarbete mellan vård- och omsorg- och socialtjänstpersonal och räddningstjänsten skulle följaktligen kunna resultera i att utsatta personer identifieras, samt får den hjälp de behöver inom brandskyddsområdet. För att uppnå kontinuitet i arbetet förordar dock Brandsäkert (2015) att det krävs politiska beslut som slår fast att kommunen ska erbjuda individanpassat brandskydd.

3.5 Sammanfattning och problembild

I kapitlet framgår det att det inte finns några lagstyrda krav som i detalj fastslår att äldre och funktionshindrade är berättigade till ett individanpassat brandskydd i ordinära boenden. Både LSO och BBR lägger det huvudsakliga ansvaret för brandskydd på ägare och nyttjandehavare i ordinära boenden, oberoende av personens förmåga att förvalta ansvaret. Som tidigare nämnts kan det därmed röra sig om oerhörda skillnader vad gäller säkerhet och brandskydd beroende på om en person bor kvar hemma eller på en kommunal anläggning (Fredholm, 2015). Avsaknaden av detaljstyrning förutsätter därmed att kommunerna själva har tillräckliga incitament och kunskap för att skraddarsy brandskyddet bland de individer som fortfarande bor hemma. Därutöver har ägare och nyttjanderättshavare möjligheten att ansöka om bostadsanpassningsbidrag för att bland annat justera det fysiska brandskyddet i en eller flera bostäder. I likhet med kommuners arbete förutsätter dock en sådan process att de sökande parterna själva har incitament, detta då inrättandet av ett individanpassat brandskydd inte är ett lagstadgat åtagande.

När det kommer till biståndsbedömningar av äldre och personer med funktionshinder har kommuner dock ett lagstadgat ansvar att säkerställa trygga levnadsförhållanden för dessa. I vilken utsträckning som svenska kommuner faktiskt arbetar med individanpassat brandskydd (t.ex. i samband med biståndsbedömningar) är dock högst oklart i dagsläget, något som rationaliserar behovet av denna förstudie.

Kapitel 4 - Individanpassat brandskydd

I november 2009 fick MSB i uppdrag av regeringen att, i samverkan med berörda myndigheter och organisationer, ta fram en nationell strategi för hur brandskyddet kan stärkas genom stöd till enskilda. Resultatet blev den tidigare nämnda nollvisionen om att ingen ska omkomma eller skadas allvarligt till följd av brand (MSB, 2009). Visionen vilar på fyra övergripande hörnstenar som på sikt ska minimera antalet omkomna i bränder, dessa är; *informationskampanjer, kunskapsspridning, utveckling av tekniska lösningar och lokal samverkan av det förebyggande arbetet*. Även kortsiktiga mål återfinns i visioner där bland annat antalet döda och svårt skadade i bostadsbränder ska minska med minst en tredjedel fram till år 2020, medvetenheten om brandrisker och hur man ska agera i händelse av brand ska öka, så väl som andelen fungerande brandvarnare och brandskyddsutrustning i bostäder (MSB, 2009).

Införlivandet av nollvisionen bygger i hög utsträckning på att fokusera de brandförebyggande verksamheterna dit de gör mest nytta. Som tidigare nämnts visar forskning tydligt vilka riskgrupper som i huvudsak utgör dödsoffren till följd av bränder. Därutöver pekar utredningar på att det inom de närmsta decennierna kommer ske en kraftig ökning av antalet personer över 65 så väl som 85 år, något som i förlängning sannolikt leder till en ökad efterfrågan på särskilda boenden. En strategi för att tillmötesgå problematiken är därmed att investera i anpassade boenden där människor på ett tryggt och säkert sätt kan leva fram till dess att en flytt till ett behovsprövat vårdboende blir aktuellt (SOU 2008:113).

Idag finns en mängd kostnadseffektiva åtgärder som kan användas för att anpassa bostäders brandskydd efter individens behov. Några exempel på tekniska hjälpmedel är bland annat spisvakt, brandvarnare med ljus- och vibration, flamskyddade sängkläder samt mobila sprinklers som kan begränsa eller till och med släcka mindre bränder (Diekman et al. 2012; DiGuseppi et al. 2010; Ta et al. 2006). Det viktiga i sammanhanget är dock att de tekniska hjälpmedel som används anpassas efter individens förmågor. Om personen i fråga inte förstår vad larmljudet betyder, om hen inte kan höra, eller om individen helt enkelt inte kan förflytta sig så blir ju effekten av t.ex. brandlarm obetydlig (Brandsäkert, 2015). I enlighet med brandskyddsföreningen så återfinns det tekniska kunnandet som krävs för att individanpassa bostäder (Gylfe, 2014). Frågan är bara hur kunskapen bäst appliceras på lokal nivå.

4.1 Brandsäker bostad för alla

För att underlätta instiftandet av individanpassat brandskyddsarbete på kommunnivå publicerade MSB i april, 2013 vägledningen *Brandsäker bostad för alla*. Vägledningen är framtagen inom ramen för den nationella strategin där MSB i samarbete med Socialstyrelsen, Örebro kommun, Linköpings kommun, Varbergs kommun, Uppsala kommun, Räddningstjänsten Syd och Brandskyddsföreningen delger sina erfarenheter och ger förslag på hur arbetet med individanpassning kan utformas.

4.1.1 Vision och syfte

Syftet med vägledningen är att kommuner ska få hjälp med att:

- Identifiera personer som på grund av riskbeteende har en ökad risk att drabbas av en brand i bostaden.
- Identifiera personer med begränsad förmåga att själva agera i samband med en brand.

- Föreslå och erbjuda individanpassade riskreducerande åtgärder (MSB, 2013).

Den målgrupp som beskrivs är förtroendevalda, beslutsfattare och handläggare på lokal nivå som genom sitt dagliga arbete kan påverka hur kommunen förhåller sig till och arbetar med individanpassat brandskydd för enskilda. Aktörerna kan vara representanter från både privat som offentlig sektor.

4.1.2 Systematiskt säkerhetsarbete

I vägledningen rekommenderas ett systematiskt arbetsätt där kommunen börjar med att kartlägga den riskbild som finns, och därefter genomför lämpliga åtgärder. Sedermera utvärderas åtgärderna och eventuella förbättringsförslag implementeras. Utifrån PDCA-cykeln; Plan (Planera), Do (Genomföra), Check (Följa upp/Utvärdera) och Act (Förbättra), så är ett systematiskt säkerhetsarbete en ständigt pågående process utan slut, men dock en början. MSB (2013) påpekar att det är vanligt att säkerhetsarbete initialt bedrivs i projektformat, men att det är nödvändigt att arbetet så småningom förankras i den ordinarie verksamheten för att kontinuitet och systematik ska kunna uppnås. Därutöver måste ny kunskap som har genererats under processens gång kommuniceras till berörda parter på både politisk- så väl som förvaltningsnivå (MSB, 2013).

Figur 1. PDCA-cykeln olika faser

I Örebro kommun förankrades t.ex. ett pilotprojekt, med syfte att installera mobila sprinklers i enskilda bostäder, på ett tidigt skede i kommunfullmäktige. Även berörda driftsnämnder informerades och responsen var övervägande positiv. MSB (2013) understryker att de kommunala handlingsprogrammen enligt LSO bör ses som ett ypperligt verktyg när det kommer till att förankra ett övergripande individanpassat brandskydd i den kommunala verksamheten. Varje kommun är, som tidigare nämnts, skyldig att ta fram ett handlingsprogram för den förebyggande verksamheten som inför varje ny mandatperiod ska antas av kommunfullmäktige. Dessförinnan ska samråd ha skett mellan berörda myndigheter och förvaltningar (MSB, 2013).

4.2 Steg 1 - Kartlägga riskbilden och planera arbetet

Det första steget som kommuner måste göra för att skapa förutsättningar för ett individanpassat brandskydd är att kartlägga vilka individer som är utsatta. Nationell statistik visar redan vilka grupper som är överrepresenterade i dödsbränder. De nationella data som finns bör dock kompletteras med lokala data för att ge en representativ överblick. Kommuner har ju dessutom en skyldighet enligt Sol att vara väl förtrogna med de levnadsförhållanden som äldre människor, och människor med fysiska och psykiska funktionshinder, lever under i kommunen. För att sammanställa en godtagbar översyn av kommunens invånare så måste det finnas en god kommunikation mellan berörda förvaltningar (t.ex. socialkontoret och räddningstjänsten).

4.2.1 Identifiera berörda personer och aktörer

I jakten på att identifiera potentiella riskindivider i behov av ett individanpassat brandskydd rekommenderar MSB (2013) att följande personer kartläggs:

- Personer som har ett beteende som medför ökad brandrisk.
- Personer som har begränsad förmåga att uppmärksamma en brand.
- Personer som har begränsad förmåga att själva agera i samband med en brand.

De personer som identifieras bör därefter kategoriseras utifrån deras kontaktpunkter med kommunen, detta då nästa steg i processen är att identifiera vilka aktörer som bör vara delaktiga i arbetet. Vilken yrkesgrupp som involveras är beroende på vilken kategori verksamheten inriktas mot. Några potentiella kategorier är:

- Personer som bor i särskilt boende.
- Personer med behovsprövade insatser som bor i ordinärt boende.
- Personer utan behovsprövade insatser som bor i ordinärt boende.
- Personer med missbruks-, beroende- eller psykiska problem.

I Malmö Stad och Kävlinge kommun inledde Räddningstjänsten Syd arbetet med ett individanpassat brandskyddsarbete genom att bjuda in personal från vård- och omsorgsförvaltningen till en workshop. Syftet med workshopen var att identifiera vilka yrkesgrupper eller aktörer inom förvaltningen som dagligen kom i kontakt med riskindivider med avseende på bostadsbränder. Därefter försökte kommunen och räddningstjänstförbundet gemensamt att hitta ett forum där identifieringsarbetet av riskutsatta kunde integreras i den dagliga verksamheten. I Malmö stad resulterade detta i att hemtjänstpersonal i en stadsdel integrerade brandskyddsfrågor i samband med välkomstsamtal för nya brukare, och att arbetet därefter följdes upp genom kontaktmannaskap (MSB, 2013).

Exempel på kommunala funktioner som dagligen kommer i kontakt med riskutsatta skulle kunna vara olika typer av fixartjänster, socialsekreterare, biståndshandläggare, bostadsanpassningshandläggare, vårdplanerare, hemtjänstpersonal, personliga assistenter, boendestödjare, samt personal i särskilt boende. Vägledningen beskriver även distriktssköterskor, sjukgymnaster, arbetsterapeuter och inte minst fastighetsägare som andra viktiga yrkesgrupper (MSB, 2013). Framförallt fastighetsägare fyller en otroligt viktig roll när det kommer till brandskyddsåtgärder, inte minst enligt BBR och LSO (MSB, 2013).

4.2.2 Skapa förutsättningar för utvärdering

För att en funktionell och effektiv verksamhet ska kunna bedrivas är det avgörande att i ett tidigt skede skapa förutsättningar för att utvärdera vilken effekt som arbetet har gett. MSB (2013) förklarar att; *”för att kunna avgöra om de önskade effekterna sedan har uppnåtts behöver arbetet göras uppföljnings- och utvärderingsbart. Det är därför viktigt att tidigt i arbetsprocessen fundera över vad som är intressant att följa upp och att förbereda för utvärdering.”* (MSB 2013, s 19). Om önskad effekt har uppnåtts kan bland annat mätas genom användandet av följande metoder:

Nollmätning

”För att det ska vara möjligt att utvärdera om arbetet har gett önskad effekt behövs en nollmätning. Med det menas att det behöver noteras hur situationen ser ut innan åtgärder sätts in. Under uppföljning och utvärdering används sedan dessa uppgifter som jämförelseunderlag.” (MSB 2013, s 20).

Målformulering

"För att kunna följa upp om målen uppnåtts behöver målen vara mätbara. Det kan vara bra att formulera både effektmål och prestationsmål. Effektmålen uttrycker de effekter som man vill uppnå med arbetet, t.ex. "Antalet dödsbränder i hemmen ska minska med X % till år 20xx". Prestationsmålen uttrycker de uppgifter som verksamheten ska genomföra för att nå effektmålen, t.ex. "Alla utförare av hemtjänst ska erbjuda brukarna en genomgång av brandskyddet i hemmet minst en gång per år." (MSB 2013, s 20).

Åtgärder

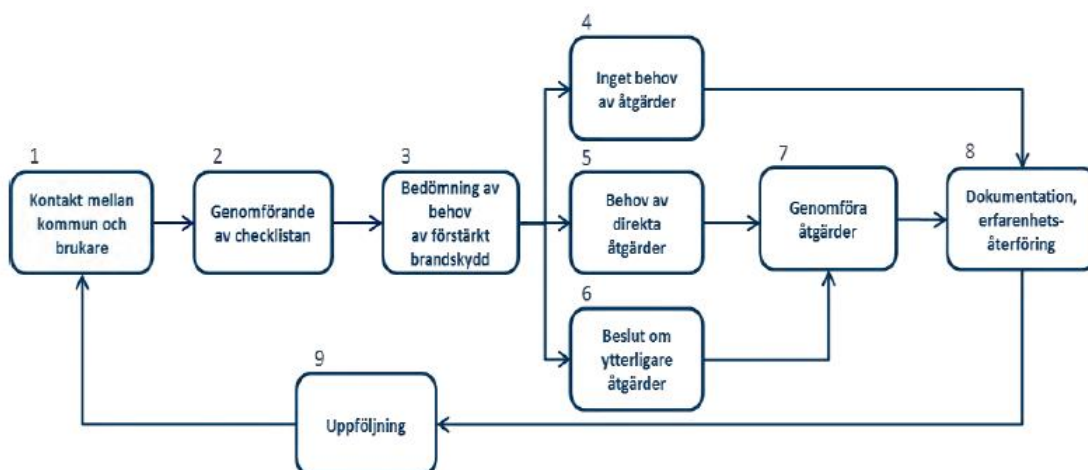
"Valet av åtgärder och arbetssätt är nära förknippat med målen för arbetet. Det handlar om att välja åtgärder som ger önskad effekt och som i förhållande till kostnaden är mest effektiva. Åtgärder och arbetssätt behöver också väljas utifrån den kunskap som verksamheterna har då arbetet inleds och behöver kontinuerligt följas upp." (MSB 2013, s 20)."

Effektmätning

"Efter några år bör effekter av åtgärderna märkas. För att veta i vilken mån åtgärderna varit effektiva behöver de utvärderas. Då måste ny statistik samlas in och jämföras med den från nollmätningen." (MSB 2013, s 20).

4.3 Steg 2 - Genomförande

I genomförandefasen är det grundläggande att ansvarsfördelningen är tydlig och att berörda parter samverkar (t.ex. räddnings- och socialtjänst). När väl ansvaret är fördelat rekommenderas framtagandet av en processbeskrivning där de olika delmomenten i processen konkretiseras. Ett exempel på en sådan processbeskrivning är följande matris som Räddningstjänsten Syd utvecklade inom ramen för sitt arbete med individanpassat brandskydd:

Figur 2. Processkarta för arbetet i Malmö och Kävlinge kommun

1. "Kontakt mellan kommun och brukare kan ske på flera sätt, till exempel via hemvårdsinsatser, hemrehab eller biståndsprövning.
2. Genomförandet sker i dialog med individen och utgår från checklisten framtagen av Räddningstjänsten Syd.
3. Utifrån resultatet från genomgången görs en bedömning av behovet av förstärkt brandskydd.
4. Inget behov av åtgärder kan identifieras, gå vidare till steg 8.

5. Vid genomgången görs bedömningen att individen behöver ett förstärkt brandskydd i form av direkta åtgärder, till exempel byte av batteri i brandvarnare, information, inköp av brandfilt med mera. Exempel på enklare åtgärder går att finna i checklisten.
6. Vid genomgången görs bedömningen att enklare åtgärder inte är tillräckliga.
7. I detta läge är det viktigt att involvera anhöriga om möjligt och/eller fastighetsägaren samt diskutera ärendet i lämpligt internt forum. Räddningstjänsten kan vara ett stöd här.
8. Identifierade åtgärder i steg 5 och 6 genomförs.
9. Checklisten, beslut och eventuella åtgärder dokumenteras i eget internt system för uppföljning.
10. Arbetet med att undersöka behov av förstärkt brandskydd bör ske kontinuerligt. Uppföljning rekommenderas en gång om året." (MSB 2013, S 23).

För att processbeskrivningen ska kunna förankras i den ordinarie verksamheten krävs det dock, som tidigare påtalats, att det finns en förståelse för problemet på politisk- och förvaltningsnivå. Ett sätt att bereda väg för beslutsprocessen är att utbilda berörda tjänstemän och chefer om hur problembilden ser ut, och vad som kan åstadkommas genom riktade förebyggande insatser (MSB, 2013). Detta har delvis gjorts i Uppsala kommun där brandförsvaret genom kostnadsfria utbildningar inom brandskydd har instiftat en grundläggande kunskap bland kommunala utförare av hemvård. Det är dock viktigt att klargöra för personal att även om äldre och individer med funktionshinder måste genomgå en riskinventering i enlighet med socialtjänstlagen, så kan dessa individer inte tvingas till individanpassning enligt samma lagstiftning. Det är därför en förutsättning för kommunen att sälja in konceptet bland riskindivider (MSB, 2013).

4.3.1 Exempel på arbetssätt: Personer med behovsprövade insatser i ordinärt boende

Lagstiftningarna är överlag relativt tvetydiga när det kommer till ansvarsfördelning mellan kommun och individ. Av just den anledningen krävs tydliga rutiner och metoder för hur t.ex. hemtjänstpersonal ska hantera och bemöta individer i behov av ett individanpassat brandskydd. En stor andel av de som bedöms vara riskindivider bor i ordinära boenden och får olika typer av stödjande insatser från kommunen (t.ex. trygghetslarm eller hemtjänst). Ofta vet de kommunanställda vilka personer som är i behov av ett individanpassat brandskydd genom dagliga observationer. Det kan t.ex. röra sig om att uppmärksamma brännmärken på möbler, kläder och golv, andelen brännbart material som lagras i bostaden eller andra typer av riskbeteenden (t.ex. rörelsesvårigheter eller andra funktionsnedsättningar). Som hjälpmedel i kartläggning av brandrisk rekommenderas att personalen använder sig av någon typ av checklista. När väl personerna är kartlagda beskriver MSB (2013) att en bedömning av brandskyddet kan göras tillsammans med den enskilde i samband med att en genomförandeplan för bistånd upprättas.

I Uppsala kommun har en checklista för brandskydd utvecklats och som hemtjänstpersonal fyller i tillsammans med den enskilde vid ett hembesök. Listan ska därefter följas upp en gång om året, och resultaten lagras i personens akt vid den kommunala socialtjänsten. I samband med genomgången måste den enskilde skriva under på att riskinventeringen är frivillig, samt att personuppgifterna får hanteras av kommunen. I Uppsala uppstod dock problem i samband med kartläggning av den enskildes brandrisk. Hemtjänstpersonalen får inte av arbetsmiljöskalet klättra upp på en stol för att kontrollera batterinivån på en brandvarnare. Kommunen visade sig dock vara lösningsorienterad och köpte in specialverktyg till all personal i hemtjänsten, något som möjliggjorde för kontroll av brandvarnare utan att kringgå arbetsmiljölagen (MSB, 2013).

4.3.2 Exempel på arbetssätt: Personer utan behovsprövade insatser i ordinärt boende

De flesta personer som bor i ordinära boenden har ingen kontakt med kommunen, detta utesluter dock inte att några individer är i behov av extra stöd, alternativt har en förhöjd brandrisk.

Riskindivider i denna befolkningsgrupp är dock svårare att ”pinpointa” då det saknas naturliga kontaktpunkter. Ett tillvägagångssätt kan vara de förebyggande hembesök hos äldre som många kommuner genomför. Hembesök förutsätter dock att riskinventeringen utförs av kunnig personal, samt att andelen hushåll som täcks in är någorlunda omfattande (MSB, 2013).

4.3.3 Exempel på arbetssätt: Personer med missbruks-, beroende- eller psykiska problem

Personer med missbruksproblematik och mental ohälsa är, som tidigare nämnts, väl representerade bland antalet omkomna till följd av bränder. Många av dessa individer har emellertid stora svårigheter med att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden på grund av faktorer så som stigmatisering. Om personen i fråga saknar bostad, alternativt riskerar att stå utan bostad på grund av uppsägning eller avhysning och som inte själv kan tillgodose sitt behov av bostad, så kan kommunen bistå med hjälp. Om kommunen lyckas tillhandahålla en bostad så är detta att beteckna som ett ordinärt boende. Skillnaden är dock att personen i fråga inte får ett förstahandskontrakt, utan att berörd kommunal förvaltning istället står som hyresgäst. Dessa bostäder benämns vanligtvis som försökslägenheter, träningslägenheter, sociala bostäder eller bostadssociala kontrakt (MSB, 2013).

Med anledning av dessa individers kända problematik så är det rimligt att kommunen och berörda fastighetsägare individanpassar bostaden efter den enskildes behov. Detta är av värde både för den enskilde, fastighetsägare, kommunen så väl som intillboende. MSB (2013) förespråkar att på ett tidigt stadie individanpassa lägenheterna (t.ex. släckutrustning och spisvakt), något som möjliggörs av att kommunen står som hyresgäst. En lämplig aktör för denna typ av brandskyddsåtgärder torde vara den socialsekreterare som beslutar om sociala hyreskontrakt.

4.4 Steg 3 - Följa upp, utvärdera, lära och förbättra

Efter genomförandet förordar vägledningen att arbetet ska utvärderas, något som initialt redan planerats för. I enlighet med ett systematiskt säkerhetsarbete gäller det att utvärdera arbetsinsatserna och därefter återföra relevanta erfarenheter i verksamheten. Detta kan innebära saker som har varit positivt, men även aspekter av arbetet som behöver justeras. Här gäller det inte att enbart återkoppla med beslutsfattare, utan även med annan berörd personal. Det gäller även att utifrån ett statistiskt underlag kunna utföra effektmätning där tendenser på samhällsnytta tydliggörs (t.ex. genom minskade bränder). I detta hänseende underlättar ett kommunalt system för inrapporterandet av tillbud. Det ska dock understrykas att eftersom arbetssättet med individanpassat brandskydd är nytt i många kommuner, och inte ens påbörjat i andra, är det svårt att se tydliga effekter i dagsläget (MSB, 2013).

I Linköpings kommun kan det dock konstaterats att arbetet har burit viss frukt, något som visar på betydelsen och nyttoeffekten av liknande verksamheter:

”Som ett resultat av inventering i Linköpings kommun införskaffade äldrenämnden 20 stycken mobila sprinkleranläggningar, som placerades hos personer med förhöjd risk för brand i särskilt boende. I och med inventeringen har frågan om brandskydd uppmärksamats och medvetenhet ökat om behovet av att genomföra riskanalyser och hantera risker genom brandförebyggande åtgärder.

Efter påbörjad installation av dessa 20 mobila sprinkleranläggningar har fyra utlöst. Tre av fallen var på grund av brandtillbud, såsom torrkokning på spis och felaktigt användande av mikrovågsugn som ledde till rökutveckling. Vid dessa tillbud förhindrades brand. Spridningen av vattendimma kunde dessutom snabbt avbrytas efter kontroll och åtgärd av personal, och konsekvensen blev därmed väldigt liten.

I ett fall utlöste sprinklern efter att en persons kläder börjat brinna. Tack vare den mobila sprinklerns funktion och god insats av verksamhetens personal kunde en allvarlig brand förhindras. Den berörda hyresgästen kunde efter ett dygn flytta tillbaka till sin bostad med återställt brandskydd.” (MSB 2013, s 35).

4.5 Slutnot

Vägledningen påvisar att det arbetas med individanpassat brandskydd i flera kommuner runt om i Sverige, med exempel från bland annat Malmö, Örebro, Uppsala, Linköping mm. De erfarenheter som presenteras är övervägande positiva, men där det ännu är för tidigt att styrka uttalandena med statistisk kartlagda trender. Det bör dock tilläggas att de aktörer som figurerar i vägledningen också har varit med i framtagandet av detsamma. Det är därmed högst oklart i vilken utsträckning som svenska kommuner faktiskt har anammat vägledningen, så väl som deras inställning till individanpassat brandskydd i allmänhet.

Kapitel 5 - Metod

Denna förstudie är en kartläggning över hur svenska kommuner arbetar och förhåller sig till individanpassat brandskyddsarbete. Studien jämför totalt fyra kommuner från två län; Skåne (Helsingborg och Landskrona) och Värmland (Karlstad och Arvika). Valet av kommuner grundar sig i befolkningsmängd där spektrumet 25 000 till 140 000 invånare är någorlunda representerat. Att därutöver kunna urskilja vissa regionala skillnader är en annan intressant aspekt som möjliggör en djupare analys. Studien har en kvalitativ ansats där totalt tio semistrukturerade intervjuer har utförts för att på ett djupare plan belysa den nuvarande situationen.

5.1 Insamling av data

Data har samlats in genom fyra individuella semistrukturerade intervjuer, och sex semistrukturerade gruppintervjuer⁴ med två deltagare i varje (varav tre telefonintervjuer). Medverkande parter inkluderar MSB, Länsstyrelsen Värmland, Räddningstjänsten Karlstadsregionen, Räddningstjänsten Skåne nordväst, Räddningstjänsten Arvika, Räddningstjänsten Landskrona, samt representanter från respektive kommuns vård- och omsorgsförvaltning. Valet av semistrukturerade intervjuer grundar sig i möjligheten för författaren att utgå ifrån ett antal förutbestämda frågor (se bilaga 1), för att därefter kunna ställa relevanta följdfrågor när tillfälle ges. På så sätt kan oklarheter lättare tydliggöras, och nya infallsvinklar som initialt inte var tillänkta kan utforskas (Bryman, 2008). Gruppintervjuer genomfördes i de fall där informanten efter initial kontakt rekommenderade att en kollega med god ämneskunskap inom området skulle medverka. En sådan urvalsprocess skulle kunna definieras som snöbollsurval där en informant används för att komma i kontakt med en annan (Bryman, 2008).

Innan intervjuerna påbörjades blev samtliga deltagare informerade om syftet med datainsamlingen samt möjligheten att avbryta intervjun om det skulle kännas obekvämt. Intervjuerna genomfördes på studiedeltagarnas arbetsplatser vilket också var en medveten strategi för att informanterna skulle känna sig trygga. För att minimera författarens subjektiva inverkan på svaren ställdes öppna frågor i så stor utsträckning som möjligt (Graneheim och Lundman, 2004)⁵. Intervjuerna präglades även av ett flexibelt förhållningssätt där frågorna ändrades allt eftersom intervjuarens ämneskunskap och intervjuteknik finslipades (Dahlgren et al. 2007).

5.2 Kvalitativ innehållsanalys

Intervjuerna transkriberades från ljudfiler till pappersformat och analyserades därefter genom en manifest innehållsanalys. En manifest innehållsanalys är användbar i samband med deskriptiva studier då studieområdet framställs på ett objektiva sätt utan författarens subjektiva uppfattningar. En latent innehållsanalys hade däremot varit bättre lämpad om studien haft en normativ infallsvinkel där "gömda" underliggande faktorer varit av intresse för analysen. Syftet med en kvalitativ innehållsanalys är att organisera kommunikativ data enligt koder, kategorier, underkategorier och i vissa fall även under- underkategorier. Detta gör det lättare att tolka och utvärdera ostrukturerad information (Graneheim och Lundman, 2004). En innehållsanalys gör det dessutom möjligt för

⁴ Fokusgruppdiskussioner kräver minst 3 deltagare, varför gruppintervjuer användes istället (Bryman, 2008).

⁵ En reflektion över studiens trovärdighet återfinns i diskussionen.

författaren att inrikta sig på informantens egna ord och därigenom kartlägga erfarenheter och attityder. Vidare användes ett induktivt angreppssätt i denna studie, där de koder, kategorier, underkategorier och under-underkategorier som har genererats är baserade på data och inte tvärtom (Kvale och Brinkmann, 2009; Cho och Eun-Hee, 2014).

De färdiga transkripten studerades flera gånger för att författaren skulle kunna bilda sig en så god inblick som möjligt. Intressanta stycken och citat identifierades och kondenserades därefter, vilket innebär att eventuella utfyllnadsord togs bort. Processen utfördes noggrant för att inte ändra textens innehåll och budskap. Därefter påbörjades en öppen kodningsprocess där stycken med text sammanfattades i korta och precisa fraser. Koder som relaterade till varandra på ett eller annat sätt arrangerades först ihop till övergripande kategorier, och därefter till mer specifika underkategorier och under- underkategorier⁶. Det är viktigt att en liknande process utförs så noggrant som möjligt eftersom kategorier både bör sträva efter att vara internt enhetliga samtidigt som de är externt uteslutande (Graneheim och Lundman, 2004). Graneheim och Lundman (2004) betonar dock att det är svårt att uppnå ett sådant utfall fullt ut eftersom kvalitativ data i stor utsträckning är sammanflätad. Avslutningsvis så används utvalda citat genomgående i studien som det främsta verktyget för att validera de data som samlats in.

5.3 Etiska överväganden

De individer som intervjuades informerades om att inga namn skulle komma att figurera i rapporten. Anledningen till detta är att studien har en deskriptiv utgångspunkt där vissa delar kan uppfattas som kontroversiella, även fast de frågor som ställs inte är av känslig natur. För att värna om informanternas integritet presenteras därmed ingen information om ålder, kön eller tidigare erfarenhet. För att säkerställa detta hänvisas intervjuerna till utifrån arbetsgivare, t.ex. "(Räddningstjänst, Helsingborg)".

Någon ersättning utgick inte ut till studiedeltagarna, däremot bjöds samtliga informanter på en enkel fika när väl intervjun hade avklarats som ett tecken på uppskattning. Dessutom försäkrades intervjudeltagarna om att de skulle få ta del av slutrapporten.

⁶ Se bilaga 3 för ett praktiskt exempel av analysprocessen.

Kapitel 6 - Teori

För att på ett pedagogiskt sätt skildra hur kommuner arbetar med individanpassat brandskydd har en modell vidareutvecklats från den redan befintliga "Brandbilsmodellen enligt LSO" (Jönsson, 2014). Modellens teoretiska utgångspunkt beskrivs nedan.

6.1 Teoretisk utgångspunkt

Syftet med lagstiftningar är att reglera vad människor får och inte får göra, varav incitament att efterfölja lagar allt som oftast grundar sig i att undkomma en bestraffning. I enlighet med *theory of incentives* är människors benägenhet att utföra en handling starkt korrelerat med vilken avkastning deras handlande ger. Om det finns en tydlig belöning som kan konkretiseras i närtid (t.ex. att undgå sanktioner), så är det mycket sannolikt att individer eller institutioner kommer att agera därefter (Laffont och Martimort, 2002).

När det kommer till att instifta incitament för förebyggande verksamheter är bristen på snabba och konkreta resultat ett överhängande problemområde. Detta eftersom effekterna av en sådan investering inte uppenbaras förrän efter relativt lång tid. Svårigheter med att utveckla en väl fungerande förebyggande verksamhet grundar sig oftast således inte på ekonomiska grunder, utan politiska. Drivkraften för att initiera och upprätthålla ett preventivt arbete ligger helt inom den politiska sfären, vilket kan göra det svårt att rationalisera att begränsade resurser spenderas på åtgärder till synes utan avkastning. Det är t.ex. oerhört svårt att kvantifiera hur mycket resurser som har sparats på bränder som aldrig ägde rum (Kenny, 2012; Neumayer et al. 2012). Detta medför att politiker ibland ger preferens åt mer märkbara fokusområde med syfte att förbättra sitt anseende inför nästa valkampanj (Williams, 2011; Jönsson, 2015).

Förebyggande investeringar rationaliseras förslagsvis genom goda incitament, förvärvade antingen via lagstadgade krav, eller grundande i en medvetenhet. Preferens ges dock åt det sistnämnda då förebyggande verksamheter tenderar att fungera som bäst när de är uppbyggda kring en djupgående förståelse för problemet och dess konsekvenser. Detta understryks bland annat av *health belief model* samt *protection motivation theory*.

Health belief model framhäver att motivation och incitament hos individer att bereda sig mot t.ex. bränder grundar sig i följande fyra parametrar; *farans allvarlighetsgrad*, *exponeringen gentemot faran*, *beredskapens fördelar*, samt *upplevda hinder mot att förbereda sig*. De två första parametrarna avser främst riskuppfattning och medvetenhet medan de två sistnämnda betonar vikten av att vilja förändras. Samtliga parametrar är dock till stor del sammanflätade då en medvetenhet om ett problem är grundläggande för att vilja komma till bukt med problematiken (Slovic, 2010). Det är t.ex. rimligt att anta att individer som varken ser sig själva som exponerade gentemot en fara eller ser faran som speciellt allvarlig, har svårigheter med att initiera och rationalisera en proaktiv förändringsprocess (Carpenter, 2010). I sådana fall fodras någon form av intern eller extern chock (t.ex. en allvarlig incident inom en kommun), vilket iscensätter en beteendeförändring (Janz och Becker, 1984; Glanz, 2010; Rosenstock, 1974; Jönsson, 2015).

Protection motivation theory bygger vidare på stycket ovan genom att hävda att individer och beslutsfattare är betydligt mer angelägna att arbeta förebyggande om de har en personlig anknytning till ett problemområde. I enlighet med *theory of incentives* och *health belief model*

antys det att individer som är medvetna om ett problem och har tillräckliga mandat att agera, kommer att göra så förutsatt att tillräckliga incitament finns. Betydelsen av adekvata incitament skildras av en studie som fann att den personal på en oljerigg som under de senaste två åren hade upplevt en allvarligare incident var betydligt mer riskmedvetna än andra (Mearns et al. 1998). I dessa fall var personalen med hög riskmedvetenhet motiverad att arbeta olycksförebyggande (Gucer et al. 2003; Jönsson, 2015).

I avsaknad av tydligt lagstyrda krav för hur kommuner ska arbeta med individanpassat brandskydd så förutsätter den teoretiska utgångspunkten att kommunerna själva har tillräckliga incitament att agera på egen hand. För att sådana incitament ska infinna sig krävs det ofta att kommunerna har fått insikt om ett problem (t.ex. bostadsbränder bland vissa riskgrupper) genom egna erfarenheter i närtid. Kommuner som sällan drabbas, eller aldrig har drabbats av några allvarligare incidenter, är därmed i högre utsträckning beroende av samverkan och kunskapsutbyte för att rationalisera och initiera en brandförebyggande förändringsprocess med fokus på individanpassning (Slovic, 2010). Därutöver förutsätts det att tillräckliga resurstillgångar så väl som en god organisationsfunktion återfinns för att förebyggande verksamheter ska bli lyckosamma och hållbara över tid. Om omgivningen snarare bromsar än främjar förebyggande aktiviteter (t.ex. genom resursbrist eller svag verksamhetsstyrning och samverkan) så kommer de resultat som uppnås inte att vara optimala, oberoende av hur starka incitament som finns för att driva frågan (Basch, 1985; Goodman, 1996).

6.2 Individanpassat brandskydd på kommunnivå

Med utgångspunkt från ovan nämnda teorier och studier har följande modell utvecklats med syfte att på ett pedagogiskt sätt skildra arbetet med individanpassat brandskydd på kommunnivå. Modellen presenteras visuellt nedan följt av en redogörelse.

Figur 3. Analytisk modell

6.2.1 Incitament

Med utgångspunkt i redan befintliga teorier framhåller denna modell att den mest basala stöttepelaren för individanpassat brandskydd på lokal nivå är ett engagemang och drivkraft att minimera skador och mänskligt lidande. I avsaknad av detaljkrav från lagstiftningar skapas nödvändiga incitament förslagsvis genom tidigare erfarenheter eller kunskap, vilket främjar att de samhälleliga brister som ligger till grund för problemet behandlas (Slovic, 2010).

I modellen framhålls incitament som den kraft som driver ekipaget framåt (dvs. initierandet av arbetet med ett individanpassat brandskydd i ordinära boenden). Utan kommunala incitament att arbeta brandförebyggande med riskindivider är det svårt att uppnå godtagbara resultat, detta då ansvaret annars överläts åt funktionsnedsatta individer som potentiellt saknar både kunskap och resurser (Jönsson, 2015).

6.2.2 Förutsättningar

När väl incitament återfinns för att bedriva en brandförebyggande kommunal verksamhet med fokus på individanpassning så varierar det slutgiltiga utfallet beroende på kontextuella förutsättningar. Detta skildras metaforiskt i modellen genom de två olika vägvalen. Om det finns goda förutsättningar för att bedriva ett individanpassat brandskyddsarbete (t.ex. adekvata resurstillgångar och en väl fungerande organisation) så är vägen till ett funktionellt och övergripande individanpassat brandskydd både kortare och enklare. Om förutsättningar däremot inte finns utgörs istället transportsträckan av en betydligt längre och svårare väg. Därmed är kombinationen av kommunala incitament och förutsättningarna direkt avgörande för vilken brandförebyggande verksamhet som bedrivs på lokal nivå (Jönsson, 2015).

Kapitel 7 - Resultat

Den kvalitativa analysprocessen har genererat följande kategorier som vardera inkluderar ett antal underkategorier och under- underkategorier⁷; *Individanpassat brandskyddsarbete är utmanande*, *Kommunerna antar utmaningen*, och *Saker och ting kan förbättras*. Kategorierna utgör de övergripande rubrikerna, underkategorierna presenteras som fetmarkerade och under- underkategorier i kursiv stil.

7.1 Individanpassat brandskyddsarbete är utmanande

I denna första kategori konkretiseras problematiken kring individanpassat brandskydd. Därutöver berörs riskgrupperna så väl som huvudaktörerna.

7.1.1 Viktigt att sälja in konceptet

7.1.1.1 Ordinära boenden på egna premisser

När det kommer till att individanpassa brandskyddet i ordinära boenden är inte svårigheten nödvändigtvis att komma till rätta med en persons riskbeteende, utan snarare att personen i fråga bor i ett eget boende på egna premisser. Vid kommunala vårdboenden är kommunen ytterst ansvarig för samtliga brukare, vilket medför att kommunen själv kan vidta de brandskyddsåtgärder som anses nödvändiga. När en person istället bor kvar i ett eget boende så förutsätter samma åtgärder att ett medgivande finns.

"Man kan ju aldrig påtvinga en människa någonting, utan man gör ju detta med deras samtycke. Man måste göra det som ett erbjudande; "Hej nu kommer vi här och vill du kan vi gå igenom hur ditt brandskydd bör se ut, och hur det kan bidra till att förbättra din situation". Och vill dem det så för man ett samtal och så tittar man lite på vilka risker det finns och vilka hjälpmedel som kan användas." (MSB)

Även om det är tydligt att man från kommunens sida behöver den boendes tillstånd för att individanpassa ett ordinärt boende så kan ett sådant medgivande i praktiken vara svårt att få. Erfarenheter från Karlstad visar att detta kan vara särskilt problematiskt när det rör sig om personer med kognitiva funktionsnedsättningar.

"Inom demensområdet tror jag att det är svårast, mycket eftersom folk ska erkänna att de är dementa och i behov av hjälp. Hos oss är det också ett problem med misstänksamhet. Vi har ju diagnosgrupper med autism, och där finns det ju en stor misstänksamhet mot mycket. Larm, allt möjligt med trådar som kommer in." (Karlstad, Omsorg)

Empiri visar att människor med demens, psykisk ohälsa, missbruk och rökare är överrepresenterade bland de individer som ofta drabbas av allvarliga bostadsbränder. Detta kan bland annat härledas till sängrökning, men även torrkökning där människor antingen somnar eller glömmer bort att spisen är igångsatt. För att minimera konsekvenserna av dessa riskbeteenden, och samtidigt undvika problematiken kring medgivande, rekommenderas det att nödvändiga åtgärder vidtas i ett så tidigt skede som möjligt.

⁷ Se bilaga 3 för matris beskrivande samtliga kategorier, underkategorier och under- underkategorier.

”Det är jättesvårt att handskas med dessa människor, särskilt de som mår dåligt och dricker eller medicinerar kraftigt. Det viktigaste är att så fort de flyttar in i ett boende så ska åtgärderna göras. Att hålla på att dribbla med dem när de väl bor där blir bara bökigt. Speciellt äldre och de med kognitiva besvär får ju nästan ett stresspåslag som blir negativt istället. Kan man göra det direkt när de kommer dit, eller helst innan, så är det ju absolut det bästa.” (Karlstad, Räddningstjänst)

7.1.1.2 Den demografiska utmaningen

Vidare påpekas det att andelen riskindivider som bor kvar hemma kommer att öka i framtiden, något som medför att behovet av individanpassat brandskydd bör aktualiseras än mer. Anledningen till att fler människor väljer att bo kvar hemma längre upplevs vara att gränsen för när man betraktas som gammal har flyttats fram allt eftersom vi lever längre. Räddningstjänsten i Landskrona betonar dessutom att människor i så hög utsträckning som möjligt vill bestämma över sitt eget liv.

”Som kund är man medveten om att den dagen som man checkar in på ett kommunalt boende, då blir man institutionaliserad. Och du tappar den frihet som du har i din hemmiljö, vilket gör att man själv är intresserad av att bo hemma så länge som möjligt.” (Landskrona, Räddningstjänst)

En försvårande omständighet som dock måste beaktas är riskindivider som inte har någon naturlig kontaktpunkt med kommunen. Det kan t.ex. röra sig om äldre som ännu inte får assistans, alternativt personer med missbruksproblematik. I dagsläget betraktas kommunala vård- och omsorgsförvaltningar ofta som den naturliga verksamhetsutövaren av frågor rörande individanpassat brandskydd, men det är inte nödvändigtvis så att de är ensamma om att komma i kontakt med riskpersoner.

”De personerna (missbrukare) är ju svårare att hitta än äldre och handikappade, och då måste man kanske i så fall involvera någon annan form av social personal. Kommunen har förhoppningsvis kännedom om dessa personer på ett eller annat sätt. Om de nu får stötning i andra sammanhang borde man ju även kunna inkludera brandskydd där.” (MSB)

Äldre och personer med funktionsnedsättningar utgör, som tidigare nämnts, den huvudsakliga riskgruppen när det kommer till bostadsbränder. Det bör dock understrykas att flertalet kommunala aktörer behöver involveras i arbetet för att på ett holistiskt sätt tackla problematiken och även fånga upp de individer som inte inbegrips av vård- och omsorgsförvaltningens traditionella verksamhet.

7.1.2 Individanpassat brandskydd: En kommunal angelägenhet utan ansvar

7.1.2.1 Goda förutsättningar är ett måste

När det kommer till att identifiera huvudaktörer i arbetet med individanpassat brandskydd på kommunnivå påtalas betydelsen av att instifta politiska incitament, och därefter att allokera tillräckliga resurser. Att instifta incitament för att driva frågan är dock inte alltid helt enkelt. En informant påpekar t.ex. att erfarenhetsaspekten är viktigt, det vill säga att kommuner som kontinuerligt drabbas av bränder också är de som typiskt är drivande i frågan.

”Jag tror att ett problem är att det sker relativt få bränder. Vissa kommuner upplever ju aldrig några bränder. Sen finns det ju även kommuner som har bränder, men där det inte blir särskilt stor uppståndelse eftersom folk inte omkommer. Jag tror absolut att många av de

kommunerna som arbetar med dessa frågor gör det för att de har egna erfarenheter av liknande problem.” (MSB)

”För att lyckas så tror jag att man måste få med politiker men även höga chefer inom förvaltningarna som berörs. Det blir ju en uppgift till utöver den vanliga agendan, och då måste det ju finnas tid och resurser att arbeta med det.” (MSB)

Just resursfrågan kan i mångt och mycket bli en avgörande aspekt där det framförallt kan röra sig om enorma skillnader i disponibla resurser mellan små och stora kommuner.

”Generellt kan man nog säga att många små räddningstjänster saknar resurser att jobba med individanpassning. Det är väl det främsta hindret och det tror jag nog man kan se vart man än tittar i landet. De stora räddningstjänsterna har större möjlighet att jobba med den här typen av frågor, de små där det kanske sitter en ensam handläggare, där är det svårt.” (Helsingborg, Räddningstjänst)

7.1.2.2 Lätträknade huvudaktörer

När väl grunden för arbetet är lagd, dvs. politiska incitament och tillräckliga resurser återfinns, så bedrivs vanligtvis verksamheten av ett fåtal huvudaktörer i form av räddningstjänsten och den kommunala vård- och omsorgsförvaltningen⁸. Vilken aktör som bär det största ansvaret är dock en vattendelare.

”Jag hävdar att det är ett kommunalt ansvar. Många hävdar att brukaren bor i en egen lägenhet och har därigenom ett eget ansvar. Men när man börjar bena ut det här med Socialtjänstlagen så inser man ju att kommunen har ett ansvar för sina medborgare. Det är absolut inte solklart var ansvaret ligger, men jag tycker att det är ett tydligt delat ansvar mellan olika förvaltningar.” (Karlstad, Räddningstjänst)

”Individen har ju alltid den yttersta skyldigheten, men sen någonstans glider man ju på skalan när personen i fråga inte klarar av det längre. Då måste man skanna av arenan och se vem det är som kan utföra arbetet smartast. Och det är ju vård- och omsorgsförvaltningen som kommer i kontakt med personerna. Räddningstjänsten sitter ju på kunskapen, men det är vård- och omsorg som kan utföra arbetet mest strategiskt. De räddningstjänster som tror att ska ut i var enda buske kommer inte att ha resurser till det.” (Landskrona, Räddningstjänst)

”Jag tycker personligen att det är vi (vård- och omsorgsförvaltningen) som har huvudansvaret i frågan att se till så att de vi kommer i kontakt med har ett skäligt brandskydd. Sen är det ju den enskilde som har ansvaret i laglig mening, men att vi tar på oss det.” (Karlstad, Omsorg)

För att återknyta till ansvarsfördelning så är det enligt MSB tydligt att individen har det yttersta ansvaret för sitt eget brandskydd. Men när individen, som tidigare nämnts, inte kan förvalta ansvaret så blir räddningstjänsten och bland annat vård- och omsorgsförvaltningen i varje kommun de naturliga verksamhetsutövarna.

”Man kan inte säga att kommunen har ett klockrent ansvar för människors brandskydd, det är egentligen personerna själva som har det. Men om man ser individanpassning som ett samhällsansvar, att kommunerna vill skapa en trygg miljö för sina medborgare, då bör man ha den här servicen. Sen utgör kanske inte räddningstjänsten den primära aktören då det är mindre naturligt att de kommer in folks hem än t.ex. hemtjänsten.” (MSB)

⁸ Med reservation för att förvaltningarna har olika namn i olika kommuner.

Ett påtagligt problem i sammanhanget är dessutom att många privatpersoner inte känner till sitt ansvar i brandskyddsfrågan. Detta medför potentiellt att kommuner känner sig skyldiga att vara behjälpliga, trots att det principiellt inte finns några lagstadgade krav på att så ska vara fallet.

”Ett problem är ju att individen inte känner till sitt ansvar, eller vet vilka åtgärder man är skyldig att vidta. Det är ju ett solklart problem. När vi arbetar med den här frågan utgår vi ifrån att individen inte kan lösa de här problemen själv.” (Karlstad, Räddningstjänst)

7.1.2.3 Ytterligare aktörer som kan bidra

Bortsett från räddningstjänsten, vård- och omsorgsförvaltningen och individen själv så har ett antal andra aktörer med varierande ansvarsgrad identifierats. En aktör vars inblandning det råder stor samstämmighet kring är fastighetsägare, där det kan vara stora skillnader på privata och kommunala bostadsbolag. Det ska dock understrykas att fastighetsägare inte har något ansvar när det kommer till individanpassat brandskydd, utan endast det brandskydd som förordas av BRR.

”Fastighetsägare är jätteviktiga om vi tittar på vanliga brandskyddsåtgärder som att se till att det finns en brandvarnare i bostaden. Vissa fastighetsägare gör helt enkelt inte vad de ska.” (Landskrona, Räddningstjänst)

”Fastighetsägare är en given spelare i detta. Det är dock en oerhörd skillnad på privata och kommunala fastighetsbolag där det är enklare att få till ett sådant här arbete om det finns en tydlig kommunal anknytning.” (Karlstad Räddningstjänst)

En annan aktör som i förlängningen skulle kunna utvecklas till en huvudaktör i arbetet med individanpassat brandskydd på kommunnivå är socialförvaltningen⁹. Precis som inom vård- och omsorgsförvaltningen så är socialförvaltningens klientel i hög utsträckning personer med förhöjd risk att drabbas av bostadsbränder. I dagsläget är det dock tveksamt om socialförvaltningen bedriver en liknande verksamhet i någon av de granskade kommunerna.

”Socialtjänsten arbetar ju också (precis som vård- och omsorgsförvaltningen) med människor som är i behov av olika hjälpinsatser. Det kan vara missbruk, psykisk ohälsa, att man inte kan ta hand om sig själv osv. Men jag upplever det som att det är mycket lättare att komma in med dessa frågor på ett naturligt sätt i omsorgsförvaltningen.” (Landskrona, Räddningstjänst)

Därutöver utgör privata vårdgivare, försäkringsbolag, pensionärsföreningar och inte minst anhöriga viktiga pusselbitar i arbetet med att individanpassa brandskyddet för riskutsatta personer.

”Jag tycker att privata vårdgivare också bör beaktas. Alla som egentligen bedriver någon form av vård gentemot den här målgruppen är viktiga.” (Räddningstjänsten, Helsingborg)

”Försäkringsbolagen stimulerar ju sina kunder genom att trycka på vikten av jordfelsbrytare, brandsläckare, filt och brandvarnare. Så försäkringsbranschen är ju en aktör som genom sitt rabattsystem kan påverka människor till att se till så att bostäderna har ett gott brandskydd. Sen är ju även pensionärsorganisationer viktiga för att nå ut med information.” (Räddningstjänsten, Landskrona)

”Anhöriga är en annan grupp som behövs för att motivera den enskilde som kanske inte vill individanpassa sitt brandskydd själv.” (Karlstad, Omsorg)

⁹ Även här förekommer olika benämningar beroende på kommun.

De ovan beskrivna citaten utgör ett axplock av vilka aktörer som kommunerna betraktar som viktiga, och hur ansvarsfördelningen bör se ut sinsemellan. Kommunernas faktiska förhållningssätt gentemot ett individanpassat brandskydd redogörs för i kategorin nedan.

7.2 Kommunerna antar utmaningen

I den andra kategorin presenteras hur de utvalda kommunerna arbetar med individanpassat brandskydd, och vilka aktörer som är verksamhetsutövare.

7.2.1 Så gör man i Landskrona

7.2.1.1 Rehab-gruppen bedriver arbetet

I Landskrona stad är det framförallt den kommunala vård- och omsorgsförvaltningen som arbetar för att riskutsatta personer ska få ett individanpassat brandskydd. Landskrona har ett upplägg där hemtjänsten principiellt inte involveras alls i arbetet. Istället är det en grupp bestående av ett 30-tal arbetsterapeuter och sjukgymnaster som går under namnet "Rehab". Gruppens primära uppdrag är att genom hembesök bistå personer som är i behov av rehabilitering, t.ex. efter en fraktur. Men Rehab erbjuder även alla personer över 75 år, samt personer som får ett trygghetslarm, en riskinventering där bland annat brandskyddet kartläggs.

"Rehabgruppens uppdrag är att erbjuda ett besök till alla som är 75+, samt alla som får ett trygghetslarm. Då kan man vara 65 och man kan vara 35 om man har otur, och man kan också vara 95. Och då erbjuder vi ett besök där man tittar på alla risker, inte bara brand. Tyvärr är det inte så jättemånga som tackar ja, för numera när man är 75 så tycker många inte att de är gamla eller i behov av hjälp." (Landskrona, Omsorg)

"Vi skickar ut ett brev till alla 75+, och ringer sen upp och frågar om de vill få ett besök av Rehabgruppen, Och vi har väl kommit fram till att det är drygt 30 procent som nappar. Den svaga länken i sammanhanget är att vi i princip bara kommer i kontakt med de som får ett larm och blir våra kunder, samt de över 75 år som går med på ett besök från Rehabgruppen. De andra arbetar vi inte med. Detta är inte tillräckligt bra med tanke på den tid som vår personal lägger ned, så vi håller på att jobba fram ett annat arbetssätt." (Landskrona, Omsorg)

7.2.1.2 Hemtjänsten involveras inte

När väl en person tackar ja till ett hembesök från Rehab så finns det en tydlig systematik kring hur arbetet utförs. Landskrona stad har dock, som tidigare nämnts, valt att inte involvera hemtjänsten i arbetet med individanpassat brandskydd, något som kan komma att ändras för att förbättra tillsynen av kommunens brukare.

"Vi (vård- och omsorgsförvaltningen) har tillsammans med räddningstjänsten utarbetat en checklista som Rehab går igenom tillsammans med den boende. Och då är det bland annat frågor om man har brandvarnare eller inte. Och är det då så att Rehab upptäcker en riskperson så kontaktar de räddningstjänsten, så att dem i sin tur kan se till att rätt åtgärder vidtas, om risken är stor. De (räddningstjänsten) kontaktas inte speciellt ofta, men vi gör det om det behövs." (Landskrona, Omsorg)

"Vi (hemtjänsten) tittar bara på arbetsmiljö, vilket indirekt kan förbättra brandskyddet. Men vi kan inte göra någonting mer. Vi går inte igenom någon checklista som Rehab gör. Vi utför bara genomförandepåbjudningen som det finns beslut på i biståndsbedömningen. Om arbetet ska fungera ännu bättre än idag så hade det varit bra att involvera hemtjänsten mer och att vi kanske tar

brandchecken tillsammans med Rehabpersonalen. Då kan ju hemtjänsten hålla daglig koll på våra kunder.” (Landskrona, Omsorg)

7.2.1.3 Vård- och omsorgsförvaltningens fria spelrum

Från räddningstjänstens sida styrks bilden av att det överlag är vård- och omsorgsförvaltningen som själva identifierar riskindivider och därefter vidtar de åtgärder som behövs. Räddningstjänsten kopplas sällan in om personen i fråga inte är väldigt riskbenägen. Checklistorna bidrar dock till att räddningstjänsten får en någorlunda god överblick beträffande hur många riskindivider det finns i kommunen (bland de som kartlagts).

”Vi (räddningstjänsten) har nog aldrig kopplats in vad jag vet. Det är omsorgsförvaltningen som sköter det själva, om de nu sköter det. Vi får ju utgå ifrån det. Men vi har inte blivit kontaktade för att hjälpa till. Jag tror att det finns en vits med att Rehab är ute och sköter detta, för de tittar ju på andra bitar också. De tittar ju i lägenheten vad den gamle behöver, och vår del (brand) är en del av det, men det är ju mycket annat som också är viktigt, att de inte faller exempelvis.” (Landskrona, Räddningstjänst)

”Vi (räddningstjänsten) får hit resultaten från listorna där vi har en kille som samlar ihop dem och följer upp. Oftast är det ju ganska så bra, men de kanske inte kan testa sin brandvarnare själva, eller de inte har någon anhörig som hjälper dem. Så vi får ju lite pejl på hur det ser ut genom detta samarbete.” (Landskrona, Räddningstjänst)

7.2.1.4 Tekniska hjälpmedel står ingen dyrt

När väl en riskindivid identifieras och är i behov av tekniska hjälpmedel för att uppnå ett skäligt brandskydd så är det dock väldigt tydligt från kommunens sida att personen själv ansvarar för eventuella utgifter. Vid användandet av dyrare tekniska anpassningar så som mobila sprinklers står dock kommunen själv för kostnaderna då utrustningen lämnas tillbaka när risken väl avtar.

”Vi (vård- och omsorgsförvaltningen) står inte för några kostnader över huvud taget. Handlar det bara om att köpa ett batteri till brandvarnaren t.ex. så ber vi den som gör inköpen att fixa det, och sen hjälper vi dem med byten. Annars har vi fixartjänster som finns i kommunen, så hjälper han till om det behövs.” (Landskrona, Omsorg)

”Jag vet att vi har mobila sprinklers som vi kan använda om det finns en väldigt stor risk med en brukare som röker så in i bomben. Jag vet i varje fall att vi har haft på äldreboenden, och det skulle inte vara någon skillnad mot ordinära boenden i så fall. Säkerhetsgruppen köpte nog in dem från början, men omsorgsförvaltningen förvaltar dem.” (Landskrona, Omsorg)

7.2.1.5 Knack, Knack. Vem där? Räddningstjänsten

Utöver vård- och omsorgsförvaltningens arbete med individanpassat brandskydd så arbetar även räddningstjänsten med att identifiera potentiella riskindivider inom ramen för sin dagliga verksamhet. Arbetets utgångspunkt är i mångt och mycket att se till så att kommunen har ett godtagbart brandskydd överlag. Vissa insatser är dock tilltänka att främja ett individanpassat brandskyddsarbete, så som t.ex. informationskampanjer om tekniska hjälpmedel.

”Vi gör ju vår bostadstillsyn, en gång i veckan åker vi ut och då är det förutbestämt ett område med ett visst antal lägenheter där man träffar fastighetsägaren innan och sen går och knackar dörr och pratar brandskydd med de boende. Detta är mer generellt och inte kanske så individanpassat, men vi har ju inriktat oss mycket mot områden där det bor äldre. Vi identifierar ju förvisso riskindivider.” (Landskrona, Räddningstjänst)

”Sen har vi kampanjer med ”äldreveckan” som riktar sig mot individanpassat brandskydd i år. Så i november ska vi åka ut till två träffpunkter för äldre, och där ska vi informera om spisvakt i synnerhet, det kommer även bli brandskydd i allmänhet men framförallt spisvakt och vad det innebär, och hur man kan få tag på det. Sen är ju även bostadsanpassningsbidrag som är med på ett hörn och skickar med sin information till samma möte.” (Landskrona, Räddningstjänst)

7.2.2 Så gör man i Helsingborg

7.2.2.1 Långrandig uppstartsprocess

Inom vård- och omsorgsförvaltningen i Helsingborg påbörjades för första gången ett individanpassat brandskyddsarbete under 2010 efter påtryckningar från räddningstjänsten, men där satsningen mer eller mindre rann ut i sanden.

”2010 började vi (räddningstjänsten) med arbetet och då hade väl vi en tanke att vi skulle identifiera personer med riskbeteende. Och där såg vi att vår naturliga kontakt skulle vara vård- och omsorgsförvaltningen. Och sen i ett vidare arbete även socialförvaltningen. Men just då prioriterades inte frågan av vård- och omsorg.” (Räddningstjänsten, Helsingborg)

Räddningstjänsten i Helsingborg försökte därefter att förankra arbetet med individanpassat brandskydd hos privata vårdgivare, men även där utan resultat.

”Vi tog kontakt med Attendo som tillsammans med kommunen är den största utföraren av vård i Helsingborg. Därefter inledde vi ett samarbete med dem som syftade till att de skulle identifiera personer med förhöjd risk. Olyckligt nog så slutade den drivande personen på Attendo, vi var där på något ATP och presenterade vår checklista, och de skulle börja göra en inventering. Så det ebbade ut tyvärr. Då var vi tillbaka på noll igen. Det här arbetet är väldigt beroende av att det finns en driven person.” (Helsingborg, Räddningstjänst)

Istället påbörjades ett individanpassat brandskyddsarbete i samarbete med vård- och omsorgsförvaltningen under 2014, detta efter en serie allvarliga bränder.

”I fjol (2014) var det en kvinna som blev innebränd, och sen var det en annan kvinna som blev innebränd på Tågaborg. Detta har gjort att det idag är mer offensivt att tänka proaktivt.” (Helsingborg, Omsorg)

Räddningstjänsten upplever dock att bränderna troligtvis hade en liten betydelse för att frågan väcktes till liv under 2014. Istället anges den dåvarande verksamhetsstyrningen som en av anledningarna.

”Ja vi har haft några stycken (dödsbränder), vi brukar ha en till två per år kan man väl säga, men det har sett likadant ut under de senaste åren. De som drabbas är oftast sådana som skulle kunna omfattas av individanpassat brandskydd.” (Helsingborg, Räddningstjänst)

”Jag upplever att attityder hos omsorgsförvaltningen har ändrats de senaste åren. Tidigare har de varit relativt ointresserade av frågan, men idag är de väldigt intresserade och engagerade. Jag tror mycket av det har haft att göra med att man har bytt vissa chefer. Tidigare såg de inte detta som en fråga för vård- och omsorgsförvaltningen, men det gör de idag.” (Helsingborg, Räddningstjänst)

7.2.2.2 Hemtjänsten ska hitta riskindivider

Det individanpassade brandskyddsarbete som nyligen har startats upp i Helsingborgs kommun är ett samverkansprojekt mellan vård- och omsorgsförvaltningen och räddningstjänsten där man först och främst kartlägger och inventerar enskilda personers riskbild, och därefter sätter in lämpliga åtgärder. De primära utförarna av arbetet kommer att vara hemtjänsten som genom sitt dagliga arbete kommer i kontakt med klientelet på ett naturligt sätt.

”Konkret så vill vi att de som träffar personerna som har en högre risk att drabbas av brand ska utbildas i att identifiera och sen, med hjälp av checklistan, kunna komma fram till åtgärder, antingen organisatoriska eller i form av tekniska hjälpmedel. Och förhoppningen är ju att det ska handlas upp trygghetslarm där det ingår en sammankopplad brandvarnare. Man ska också kunna få en portabel sprinkler om man behöver det, man ska kunna få en spisvakt om man behöver det.” (Helsingborg, räddningstjänst)

”Inledningsvis har vi sagt att vi ska vara med om det identifieras en riskindivid. Vi ska vara med och bidra med sakkunskap och vara som ett bollplank, men i förlängningen så ser vi inte att vi ska äga frågan utan det ska lämnas över i sin helhet till vård- och omsorgsförvaltningen mm.” (Helsingborg, Räddningstjänst)

För att konkretisera arbetsprocessen så framgår det att räddningstjänsten i ett initialt skede utvecklade en checklista för kartläggandet av brandrisker. Därefter har räddningstjänsten utbildat vård- och omsorgspersonal i hur checklistan bör användas. Syftet med checklistan är att den ska vara så enkel som möjligt att använda, något som i förlängningen möjliggör för arbetet att bedrivas utan räddningstjänstens inblandning.

”Vi (vård- och omsorgsförvaltningen) har ett samarbete med räddningstjänsten där vi använder oss av en checklista. Varje medarbetare går igenom checklistan tillsammans med sin kontaktperson, och därefter skickas blanketten tillbaka till räddningstjänsten som gör en sammanställning och kan se var sårbarheterna finns. Vi har dock de som är väldigt dementa och där måste man kanske prata med anhöriga istället om att de borde skaffa en brandvarnare, eller om det är okej att vi sätter in en spisvakt. Sen sätter vi ju in de hjälpmedel som vi kommit överens om utifrån riskbedömningen. Det är förvaltningen som hanterar detta själv.” (Helsingborg, Omsorg).

”Det räddningstjänsten vill är ju att anmärkningar i checklistan automatiskt ska leda till en viss typ av åtgärd. Har du A, B och C så får du en sak. Har du D du får du en spisvakt. Det ska vara tydligt vad som ska göras och vilka åtgärder som är aktuella.” (Helsingborg, Räddningstjänst)

Det arbete som bedrivs i dagsläget är att betrakta som ett pilotprojekt, men tanken är att hela vård- och omsorgsförvaltningen verksamhet ska genomsyras av ett individanpassat brandskyddsarbete i framtiden.

”Biståndsbedömningen är entrébiljetten in till vår verksamhet, där görs inte checklistan utan det görs av hemtjänstpersonalen vid ett senare skede. Och den ligger inte som en rutin ännu utan bara som ett projekt med räddningstjänsten på ett fåtal områden i staden.” (Helsingborg, Omsorg)

”Jag kan ju säga som så att det finns resurser för att gå igenom checklistan med i samband med alla nya hembesök, det tar inte lång tid när vi ändå är där. Man gör redan en arbetsplatskartläggning när vi kommer ut till en ny kund, så detta blir i så fall ett tillägg, och den lilla stunden har vi.” (Helsingborg, Omsorg)

7.2.2.3 Servicetjänst för äldre utan vårdbehov

Utöver vård- och omsorgsförvaltningens hemtjänstverksamhet erbjuds även servicetjänster för äldre kommuninvånare som ännu inte har något uttalat vårdbehov. Dessa tjänster kan bidra till ett bättre, om än inte individanpassat, brandskydd. Tjänsten skulle dock kunna optimeras och användas för att kartlägga riskindivider som inte inbegrips av hemtjänstens verksamhet. Det framgår dock tydligt att den enskilde får, precis som i Landskrona, stå för alla kostnader själv utöver dyrare anordningar så som spisvakt, sprinklers mm.

”Utöver hemvården har du som Helsingborgare rätt till 8 timmar servicetjänster i månaden, förutsatt att du har fyllt 67 år. Här innefattas städ, tvätt och inköp. Det är lite brandförebyggande för att man kan få hjälp med att byta batterier i brandvarnare mm. Detta är egentligen en bra och tidig ingång som borde utnyttjas mer, för nästa steg är ju först när de kommer till oss som kunder, och då måste de ju ha ett uttalat vårdbehov.” (Helsingborg, Omsorg)

”Vi (vård- och omsorgsförvaltningen) bekostar ingenting för den enskilde utan de får stå för alla kostnader själva. Spisvakter, timers och rökförkläde tar vi dock inte betalt för, vi sätter in det som ett hjälpmedel. Mobila sprinklers däremot är det räddningstjänsten som ansvarar för, och inte vi. Brandvarnare och pulversläckare och liknande får de köpa själva.” (Helsingborg, Omsorg)

7.2.2.4 En framtida utökning av verksamheten

Utifrån räddningstjänstens verksamhet betraktas vård- och omsorgsförvaltningens som den naturliga samarbetspartnern i frågan, men där siktet även är inställt på socialförvaltningen i framtiden.

”I dagsläget är det bara inom vår förvaltning (vård och omsorg) som arbetet med ett individanpassat brandskydd bedrivs. Men sen finns även socialförvaltningen som jobbar med socialpsykiatri och missbrukskunder där vi inte är inblandade.” (Helsingborg, Omsorg)

”Vi har inte kontakt med socialförvaltningen i dagsläget utan vi sa att vi börjar någonstans, och ser om vi kan få det här att rulla. Istället för att börja jobba på flera fronter samtidigt, för det är svårt nog att få det att rulla på ett håll. Vi såg att vård- och omsorgs har fler personer som skulle passa in i någon slags riskprofil, socialförvaltningen har säkert också en hel del, men vi tänkte att vi får störst genomslag på vård- och omsorg, och därför började vi där.” (Helsingborg, Räddningstjänst)

7.2.3 Så gör man i Karlstad

7.2.3.1 Sjätte året med gänget

I Karlstad kommun har man arbetet med individanpassat brandskydd i ordinära boenden under ett antal år, med goda resultat som följd. Från räddningstjänsten sida kan drivkraften att arbeta med frågan inte härledas till någon specifik händelse, vilket är fallet i vissa andra kommuner. Vård- och omsorgsförvaltningen påtar däremot att de idag tar problemet på större allvar efter en allvarlig brandincident inom hemtjänsten.

”I arbetet med individanpassat brandskydd går vi (räddningstjänsten) in på sjätte året nu. Uppstarten kan inte direkt härledas till en specifik brand, utan det brinner ju hela tiden.” (Karlstad, Räddningstjänst)

”Det var en allvarlig händelse med en person som hade hemtjänst, och utifrån det så började vi (vård- och omsorgsförvaltningen) ta det här på allvar och utvecklade en arbetsform. Och då diskuterade vi med räddningstjänsten och fick till det här med flyttbara sprinklers. Och det har faktiskt räddat livet på en person.” (Karlstad, Omsorg)

7.2.3.2 Goda förutsättningar att arbeta individanpassat

Räddningstjänsten är noga med att understryka att Karlstad kommun även utan räddningstjänstens inblandning ligger långt framme i sitt brandförebyggande arbete. Samtidigt påpekas det att de andra medlemskommunerna inom Karlstadsregionens räddningstjänstförbund av resursmässiga skäl inte helt har anammat ett individanpassat brandskyddsarbete.

”Karlstad kommun är väldigt långt framme vad gäller individanpassat brandskydd utan räddningstjänstens hjälp. De (vård- och omsorgsförvaltningen) har en fastighetsskötare som är säkerhetssamordnare. Den här personen arbetar med individanpassat brandskydd i kommunens regi på en daglig basis. De andra kommunerna som ingår i räddningstjänstförbundet saknar dock en liknande funktion.” (Karlstad, Räddningstjänst)

”När jag tittar på Karlstads arbete och jämför med andra kommuner i Värmland skulle jag säga att det är 100 % skillnad. Det är en resursfråga, pengar, tid och kunskap. De andra kommunerna vet om att det (individanpassat brandskydd) är viktigt nu, och de har börjat titta på det, men de har inte de musklerna. Där behöver ju jag vara mer aktiv och pusha på.” (Karlstad, Räddningstjänst)

”Karlstad kommun har ju en väldigt god ekonomi och kan köpa in sprinklers mm. Men tittar du på kranskommuner, kanske mindre kommuner, så finns det många som har det betydligt kärvare. Och då är kanske detta (individanpassat brandskydd) en sak som får stå undan.” (Karlstad, Omsorg)

7.2.3.3 Arbetet har gett avkastning

I sitt dagliga arbete försöker räddningstjänsten ständigt att informera om vikten av ett individanpassat brandskyddsarbete när det kommer till att förhindra, alternativt minska effekterna av, bostadsbränder. Räddningstjänsten försöker även påpeka att kommunen rimligtvis bör ta ett stort ansvar för en sådan verksamhet utifrån rådande lagstiftningar. Arbetet har dock gett avkastning i form av ett ökat intresse för individanpassat brandskydd.

”När vi informerar kommunen om problematiken så trycker vi verkligen stenhårt på vilket gäng det är som drabbas. Och det är då framförallt för att vi har en allt äldre befolkning som i högre utsträckning bor kvar hemma. Sen informerar vi alltid om den lagliga aspekten av arbetet. Och då brukar vi framförallt visa på Socialtjänstlagen och påpeka att inom trygghet och säkerhet så innefattas ju även rimligtvis brand.” (Karlstad, Räddningstjänst)

”Jag kan ju säga att det ringer mer nu för tiden. Det gjorde det inte för sex år sedan. Nu är det någon i månaden som hör av sig.” (Karlstad, Räddningstjänst)

7.2.3.4 Olika arbetssätt för olika boenden

Samarbetet mellan Karlstadsregionens räddningstjänstförbund och vård- och omsorgsförvaltningen i Karlstad beskrivs som gott och liknar i mångt och mycket den samverkan som finns i både Landskrona och Helsingborg. Räddningstjänsten utbildar den personal som dagligen arbetar med personer med förhöjd utsatthet, och bistår även med en checklista som används i samband med kartläggningen av risker.

”Det vi gör (räddningstjänsten) är att ge dem (vård- och omsorgspersonal) en grundläggande förståelse för brandskydd och vad de kan tänkas stöta på i olika boendemiljöer. Sen får de titta på en framtagen checklista, där det framgår vad de ska leta efter. Vi har tagit fram en väldigt enkel checklista där det bland annat framgår om personen är rökare, om det finns brännskador på möbler etc.” (Karlstad, Räddningstjänst)

När det kommer till checklistan så framgår det emellertid att den enbart används hos individer som bor i servicebostäder och gruppboenden. Hemtjänstpersonalen utför istället en riskanalys för personer i ordinära boenden.

”Alla chefer hos oss (vård- och omsorgsförvaltningen) är brandskyddsansvariga, och sen finns det ett brandombud på varje enhet som går omkring med en checklista där man kollar av. Är det då någonting som man ser som en risk, så lägger man fram detta till chefen. Detta görs dock bara på våra servicebostäder och gruppboenden. När det gäller enskilda boenden så är det istället riskanalys som gäller när varje ny klient flyttar in, eller får insats från oss i eget boende.” (Karlstad, Omsorg)

”I ordinära boenden så görs en riskanalys per person. Där är brand en av sakerna man tittar på, men sen finns det ju andra saker som kan utgöra risker i ett hem. Och utifrån analysen kan man sätta in t.ex. en sprinkler. Om det har varit så att det här är en rökare som har noll koll, ja då kommer en sprinkler.” (Karlstad, Omsorg)

Räddningstjänsten höjer dock ett varningens finger för att riskanalysen kan skilja sig en hel del från checklistan eftersom den primärt tittar på personalens arbetsmiljö. Samtidigt påtalas det från räddningstjänstens sida att man gärna bistår vård- och omsorgsförvaltningen i hanteringen av riskindivider, och att det finns tillräckliga resurser till detta.

”En riskanalys skiljer sig en hel del från checklistan som vi har tagit fram. När omsorgsförvaltningen gör en riskanalys då tittar de inte så jättemycket på brand. Utan man gör en riskanalys utifrån hur personalen ska kunna ha en god arbetsmiljö när de går in och hjälper brukare. Det blir ju delvis brand också, men man tittar inte nödvändigtvis så mycket på vilka brandrisker brukare är utsatta för.” (Karlstad, Räddningstjänst)

”Räddningstjänsten begär inte mer av omsorgsförvaltningen än att de ska t.ex. identifiera bränmärken och observera om personen röker eller inte. Sen får förvaltningen gärna ringa till oss (räddningstjänsten) om det finns en riskperson så tar vi gärna över, om vi får.” (Karlstad, Räddningstjänst)

”Från vår (räddningstjänstens) sida finns det resurser. Så det är egentligen hos omsorgsförvaltningen som bollen ligger, hur mycket de vill göra helt enkelt.” (Karlstad, Räddningstjänst).

Utöver vård- och omsorgsförvaltningens brandskyddsarbete inom hemtjänsten så försöker man även, likt Landskrona och Helsingborg, att nå ut till äldre individer som ännu inte har hemtjänst.

”Vi har någonting som heter fixarservice. Har man hemtjänst eller så, då tittar ju hemtjänstpersonalen på vilka risker som finns. Men för de personer som inte har hemtjänst, men som är äldre, så har vi också ett team som kan försöka minimera risker, framförallt fallförebyggande uppgifter. Men de kan även installera brandvarnare och byta batterier, samt observera hur det ser ut.” (Karlstad, Omsorg)

7.2.3.5 Kommunen blickar framåt

Även fast det befintliga individanpassade brandskyddsarbetet som bedrivs i kommunen anses vara gott så finns det alltid saker som kan förbättras. Räddningstjänsten berättar bland annat att sjukvården borde involveras mer i arbetet, något som man planerar att förverkliga inom kort.

”Distriktssköterskor är nästa puck som vi ska ta tag i. De har äntligen förstått att de är med på detta också. De var väldigt svåra att få tag på. Men nu har det börjat en klok chef där som kom till oss. Det ändrar sig fort när det kommer in en person som är driven och ser fördelarna med arbetet. Sen har vi så klart jättemycket kvar att göra i de andra kommunerna i räddningstjänstförbundet.” (Karlstad, Räddningstjänst)

”Vi har även kontaktat öppenvård psykiatri, så nu är de med på banan också.” (Karlstad, Räddningstjänst)

Vård- och omsorgsförvaltningen planerar dessutom för en brandutbildning som ska användas i samband med dagliga aktiviteter för deras klienter. Räddningstjänsten har i sin tur valt att utnyttja närheten till universitetet för att nå ut till framtida yrkesverksamma, men även blivit inbjudna att föreläsa om sitt individanpassade brandskyddsarbete i Norge.

”Vi planerar att ha brandutbildningar för våra klienter, framförallt inriktad mot klienter som bor själva och som har bristfälliga kunskaper. Så då håller vi på att titta på ett utbildningsprogram som man ska genomgå när man är på daglig verksamhet. Där kan de som vill få prova på en brandsläckare mm.” (Karlstad, Omsorg)

”Vi (räddningstjänsten) har bland annat varit uppe på universitet och träffat blivande socionomer och pratat med dem, så att de har med sig det när de kommer ut.” (Karlstad, Räddningstjänst)

”Räddningstjänsten i Oslo har varit här och tittat på hur vi arbetar, och de är väldigt sugna på en liknande verksamhet i sin region. När jag berättade att MSB hade tagit fram en vägledning för individanpassat brandskydd som reagerade de väldigt starkt, för de vill ha något liknande från deras motsvarighet i Norge. Så vi ska dit och föreläsa hur vi jobbar i Karlstad kommun och räddningstjänsten.” (Karlstad, Räddningstjänst)

7.2.4 Så gör man i Arvika

7.2.4.1 Arbetet tog nyligen fart

I Arvika är det tydligt att arbetet med individanpassat brandskydd har startats upp som ett resultat av allvarliga händelser i kommunen. Det har tidigare gjorts försök från räddningstjänstens sida att integrera ett individanpassat brandskyddsarbete inom ramen för vård- och omsorgsförvaltningens ordinarie verksamhet, men det är först i år som arbetet har tagit fart på allvar.

”I år har vi haft två dödsbränder, den ena var anlagd, en mordbrand. Den andra var ingen egentlig dödsbrand då mannen dog först i sitt eget boende, men han rökte samtidigt, så det blev en brand där vi påträffade en omkommen. Men då dök frågan upp för där hade det varit rimligt att hans brandskydd hade varit individanpassat. Utifrån olycksundersökningen efter branden så började vi vårt projekt, så vi är så färska i att jobba med individanpassat brandskydd, att vi startade upp nu i augusti (2014).” (Arvika, Räddningstjänst)

”Utan bränderna hade arbetet inte kommit igång. Frågan var upp redan när MSB skickade ut sin vägledning. Inte på grund av vägledningen i sig, utan för att det låg i tiden. En del av

problemet låg nog hos vård- och omsorg, men de skulle mycket väl kunna säga att vi inte riktigt var så pådrivande som vi är nu. Så problemet var nog ömsesidigt.” (Arvika, Räddningstjänst)

7.2.4.2 Blickar vänds mot Karlstad

I dagsläget befinner sig kommunen än så länge i planeringsstadiet där en risk- och krisgrupp har blivit tillsatt och arbetar med ärendet. Tanken är, precis som i de andra kommunerna, att vård- och omsorgsförvaltningen ska använda sig av en nyligen framtagna checklista för att kartlägga riskbeteende bland sina brukare. Vård- och omsorgsförvaltningen använder sig redan av en checklista som granskar arbetsmiljön för personalen, men den fokuserar inte speciellt mycket på just brandrisker. Alla detaljer kring hur en ny checklista ska användas är dock inte fastställda i dagsläget.

”I risk- och krisgruppen sitter representanter från olika förvaltningar, från oss (räddningstjänsten) är det både förebyggandesidan med brandinspektörer, men även våra säkerhetssamordnare, de som jobbar med kommunens krisförberedelser.” (Arvika, Räddningstjänst)

”Vi har tagit del av Karlstad som har en bra checklista för sitt brandskydd, t.ex. hur man går igenom steg för steg vilka brandrisker som finns. Och vår tanke är ju att man ska använda sig av en sådan checklista så fort man uppmärksammar någonting. Om hemtjänsten eller biståndshandläggare uppmärksammar att det finns en brandrisk så går man igenom den här checklistan och stämmer av med den enskilde brukaren vad man ser, och vad man tycker att de ska göra.” (Arvika, Räddningstjänst)

”Den nya checklistan är framförallt utarbetad utifrån brandrisker. Sen har vi ju sedan tidigare checklistor utifrån arbetsmiljö när vi får in ett nytt ärende inom hemtjänst eller personlig assistans, men den har inte ett tydligt brandfokus.” (Arvika, Omsorg)

Något som däremot är relativt klargjort är själva arbetsfördelningen där räddningstjänsten, alternativt risk- och krisgruppen, utvecklar checklistan med utgångspunkt från den som används i Karlstad, och därefter genomför räddningstjänsten utbildning av vård- och omsorgspersonal beträffande hur den bör användas. Vård- och omsorgsförvaltningen ska därefter vara de primära verksamhetsutövarna i ordinära boenden och stå för kostnaderna associerade med mobila sprinklers och dylikt.

”För räddningstjänstens del blir det att ta fram den här checklistan och sen tillhandahålla utbildningen. Och sen så blir det ju biståndshandläggare eller hemtjänst som kan ha de här checklistorna, och se till att om det behövs åtgärder att det sätts in. Det är dock inget beslut fattat än, men vi håller på att fram underlaget för checklistan.” (Arvika, Räddningstjänst)

”Vi (vård- och omsorgsförvaltningen) står för kostnaderna för mobila sprinklers och spisvakt men räddningstjänsten hjälper oss att sätta ut dem på lämpliga platser. Det kan t.ex. vara ett flerfamiljshus där det finns en sänggrökare.”(Arvika, Omsorg)

Ett individanpassat brandskyddsarbete bedrivs i viss mån redan av brandombud vid kommunens särskilda boenden där det finns en god samverkan mellan räddningstjänst och vård- och omsorg. Man vill dock inte använda sig av exakt samma upplägg inom hemtjänsten.

”I särskilt boende så har vi brandombud, vi har inte riktigt samma rutiner inom hemtjänsten. Brandombuden på särskilt boende har lite mer utbildning och gör skyddsronder inom särskilt

boende. Men inom hemtjänsten ser ju jag att det kan bli lite sårbart om man bara har ett par stycken brandombud, så jag vill nog att alla har kunskapen och kan förklara för brukare.”
(Arvika, Omsorg)

”Jag tycker att det är väldigt bra samverkan mellan oss (vård- och omsorgsförvaltningen) och räddningstjänsten. Dels sitter vi i samma ledningsgrupp och sen har vi bra samverkan. Sen kanske det beror lite på kommunens storlek, att vi känner varandra bättre och arbetar närmre.” (Arvika, Omsorg)

7.2.4.3 Arbetet ska ge ringar på vattnet

Räddningstjänsten tillägger även att ambitionen är att sprida vidare arbetet med individanpassat brandskydd till kranskommunerna när väl processen är färdigutvecklad och i rullning. Det gäller dock att ta kontextuella skillnader i åtanke, och vara ödmjuk inför utmaningen.

”Vår arbetsgrupp jobbar bara med Arvika, och sen när konceptet är färdigt och igångkört, då tror jag att vi har goda möjligheter att sälja in det i övriga kommuner. Så Arvika är en pilot. Och sen gäller det att vara väldigt ödmjuk inför att även om man har ett koncept som funkar i Arvika så måste man ändå börja om lite från början i andra kommuner.” (Arvika, Räddningstjänst)

7.3 Saker och ting kan förbättras

I den tredje och sista kategorin beskrivs MSBs roll i sammanhanget samt hur vägledningen om individanpassat brandskydd har tagits emot på kommunnivå.

7.3.1 Axlandet av en större mantel

7.3.1.1 Behovet av tydlighet kring vem som gör vad

Som myndighet upplevs MSB ha ett ansvar att medverka till att flera kommuner arbetar med individanpassat brandskydd i Sverige. Framförallt efterfrågar informanterna tydlighet från centralt håll, inte minst när det kommer till vilket ansvar olika aktörer har.

”Det som jag tycker är primärt är att MSB på lätt och enkel svenska, och djävligt konkret ska uttrycka var gränserna går mellan olika ansvariga. Mellan de som är normgivande, t.ex. boverket, den operativa räddningstjänsten, och den enskilde. Och dessutom se till att detta kommuniceras ut. Och då ska det inte vara ett juridiskt dokument, utan det ska vara på lätt svenska. Och så tycker jag inte att det är idag. Jag tror att den finns en väl utbredd medvetenhet för dessa frågor, men jag tror att man ansvarsfördelningen måste bli mer konkretiserad.” (Länsstyrelsen, Värmland)

7.3.1.2 En tematisk inriktning av verksamheten

Utöver att tydliggöra ansvarsfördelningen rekommenderas MSB även att inrikta sig mer tematiskt där man genom kampanjer kan instifta en drivkraft på kommunnivå för att arbeta med individanpassat brandskydd. Dessutom skulle Länsstyrelsens tillsynsverksamhet kunna inriktas mot samma område, något som potentiellt kan leda till att frågan aktualiseras.

”Det smartaste är ju att det blir en röd tråd och tydlig kommunikation; ”2016, 2017, 2018 så kör vi de här kampanjerna, det är de här budskapen vi vill få ut på nationell nivå”. Där krävs det en tydlighet för vi vet väldigt sällan vad MSB tänker. Det har blivit mycket bättre de senaste åren, men från början fattade inte MSB alls att det ska vara en tydlig linje från nationell till lokal nivå.” (Landskrona räddningstjänst)

"Jag tycker nästan att MSB uppifrån skulle kunna säga att; "nu fokuserar vi på denna fråga i tillsynen". Att man arbetar mer tematiskt, t ex individanpassat brandskydd, det är ett sätt att arbeta på. Man behöver ju inte detaljstyra allting, men man kan tydligare peka på att detta är så gör vi det, och nästa så gör vi något annat. Har man kanelbullens dag så kan man väl ha en dag för individanpassat brandskydd också?" (Länsstyrelsen, Värmland)

7.3.1.3 Att bistå kommunen som helhet

Informanterna uppfattar dessutom att MSB i sitt uppdrag som central myndighet bör arbeta för att frågor likt individanpassat brandskydd betraktas som en kommunövergripande angelägenhet, och inte enbart någonting som delegeras till räddningstjänsten. Därutöver bör man även bistå kommunerna med kunskap om hur man på bästa möjliga sätt når ut med information till olika befolkningsgrupper.

"Min upplevelse är att de andra förvaltningarna i staden inte har riktigt kunnat se det här som att det är deras problem. Utan är någonting som rör räddningstjänsten. Och där kan jag nog tycka att MSB borde ha ett ansvar att trycka på kommunen som helhet att det här är någonting som faktiskt rör hela kommunen och inte bara en förvaltning." (Helsingborg, Räddningstjänst)

"Vi behöver hjälp med hur man ska nå ut till olika befolkningsgrupper. En del ser på tv, en del läser bara tidningar, en del läser bara på nätet. Där kan jag känna att vi på kommunal nivå inte är experter på strategisk kommunikation. Där tycker jag att MSB skulle stå för expertis, både analysen och hur man når ut till olika grupper." (Landskrona, Räddningstjänst)

7.3.2 Effektivare kommunikation

7.3.2.1 Varierande genomslagskraft för vägledningen

MSB har genom sin satsning på individanpassat brandskydd som bekant utvecklat en vägledning som syftar till att främja uppstarten och fortlöpandet av en liknande verksamhet på kommunnivå. På frågan om huruvida man känner till vägledningen så uppger samtliga räddningstjänster att de är bekanta med den. Det antyds dock att vägledningen inte nödvändigtvis har använts speciellt mycket på vissa håll.

"Jag har nog sett omslaget. Jag ser den framför mig, och jag har den säkert på mitt rum. Men jag har ingen reflektion över innehållet." (Landskrona, Räddningstjänst)

"Jag har sett den (vägledningen) men det var längesedan nu. Man kan väl säga att vi har använt den när vi har skrivit vår projektbeskrivning. Då har vi anammat det tankesätt som MSB beskriver i vägledningen. Och det ligger delvis till grund för checklistan. Men sen har vi även tagit Räddningstjänsten Syds lista och modifierat den lite." (Helsingborg, Räddningstjänst)

"Jag såg den (vägledningen) för fem år sedan, och så har jag tittat lite på den nu i augusti, så den har varit aktuellt två gånger kan man säga. Jag tycker att den är bra." (Arvika, Räddningstjänst)

I Karlstad har räddningstjänsten använt sig mycket av vägledningen i sitt individanpassade brandskyddsarbete, och man är märkbart entusiastiska över dess innehåll.

”Jag tycker att MSB har gjort ett väldigt bra jobb med vägledningen, det är helt outstanding att det finns ett tydligt budskap. Hela vårt arbete utgår egentligen från den här vägledningen. Den är extremt djupgående och bred. Man får verkligen med alla tankar och bakgrunden, och hur man involverar hela kommunen i problematiken.” (Karlstad, Räddningstjänst)

7.3.2.2 Inget underskott på information

Bland informanterna finns det dock en hel del kritik mot de kanaler som MSB använder sig av för att nå ut med sin information. Något som upplevs vara vanligt förekommande är att det skickas ut alldeles för mycket digital information, vilket kan leda till att viktiga dokument glöms bort.

”Jag har upplevt att det ibland kommer extremt mycket böcker från MSB. Efter branden i Västmanland så dundrade det in sex eller sju olika böcker om detta. Jag har inte läst dem, kan jag säga. Och då vet jag inte om de fyller sin funktion riktigt. Jag tror att MSB måste sortera mer vad de skickar ut. Risken är att det kommer en hel drös, och då blir man överrumplad och läser ingenting, fastän att det kanske ligger ett riktigt guldorn i mitten. Jag tror säkert att det som skickas ut är väldigt bra. Men man måste tänka efter vad man skickar ut och när, och till vem.” (Landskrona, Räddningstjänst)

”Jag tror dock att MSB har varit djävligt otydliga med att den (vägledningen) finns, och inte kommunicerat det tillräckligt starkt. Det är ju inget underskott på information från MSB, att det hela tiden finns massvis av intressanta saker som man inte tar sig tid att läsa.” (Länsstyrelsen, Värmland)

7.3.2.3 Verkliga träffar ger mest

För att nå ut med viktig information på bästa möjliga sätt rekommenderas MSB att ta sig tid att träffa kommunerna med jämna mellanrum, som ett komplement till de nuvarande informationsutskick som görs via mail.

”De gångerna som MSB har bjudit in kommunerna till olika evenemang, jag tänker bland annat på tillsynssatsningen som MSB gjorde, det är då man har nått fram med sitt budskap upplever jag.” (Arvika, Räddningstjänst)

”Man kanske borde ha turnéer, t ex när man släppte tillsynshandboken så hade man en seminariturné. Man kanske borde försöka ha det när man ger ut någonting liknande. Nu ger ju MSB ut väldigt mycket saker, och man kanske inte kan ha seminarium på allt. Men just i det här fallet kan jag känna att det här ändå är ett tungt regeringsuppdrag, här borde man kanske varit mer ute och visat sig.” (Helsingborg, Räddningstjänst)

Utifrån MSBs perspektiv är problemet med informationsutskick någonting som man är väl medveten om, och som man ständigt försöker förbättra. Det understryks dock att utskick i dagsläget är det bästa sättet att nå ut med information, detta då myndighetens av resursmässiga skäl inte har möjlighet att kontinuerligt träffa representanter från alla kommuner.

”Vi (MSB) deltar vid vissa konferenser där vi träffar ett antal kommuner. Men det finns ju vissa räddningstjänster som vi aldrig träffar. Och den enda sätter som vi når dem på är via utskick och informationen på vår hemsida. Och det är där jag känner att vi kan bli mycket bättre. Visst, vi fick ju ut vägledningen, men jag har ingen koll på hur många som faktiskt har sett den. MSBs svaghet är ju även att vi är väldigt breda och skickar kanske ut för mycket information, vilket gör det svårt att ta till sig. Det är ju jätteenödigt att vi sitter och jobbar en massa om informationen inte kommer ut. Vi kan definitivt bli bättre på att nå ut och kommunicera.” (MSB)

Kapitel 8 - Diskussion

Från resultatet framgår det tydligt att samtliga av de kartlagda kommunerna mer eller mindre arbetar med individanpassat brandskydd. Både Karlstad och Landskrona har sedan ett antal år tillbaka en samverkansfunktion mellan räddningstjänsten och vård- och omsorgsförvaltningen där riskindivider dels identifieras, dels bistås genom tekniska anpassningar. I Helsingborg och Arvika har arbetet först kommit igång på senare tid, 2014 respektive 2015. I samband med intervjuerna har det antytts att mindre kommuner av resursmässiga skäl inte arbetar lika frekvent med frågan som större kommuner. Någon sådan trend går dock inte att urskilja bland de kommuner som har deltagit i denna studie, detta då den största så väl som minsta kommunen sett till antalet invånare är de som har bedrivit en individanpassad brandskyddsverksamhet under kortast tid. Det går heller inte att urskilja några regionala skillnader mellan hur Skåne och Värmland arbetar med frågan.

Med förankring i studiens analytiska modell visar resultatet på vikten av att det finns en drivkraft att arbeta med frågan, men även gynnsamma förutsättningar för att arbeta långsiktigt. Samspelet mellan incitament och kommunala förutsättningar kommer därför att vidare behandlas i diskussionen.

8.1 Framgångsfaktorer för individanpassat brandskyddsarbete

8.1.1 Incitament att arbeta med individanpassat brandskydd på kommunnivå

Något som betraktas som fundamentalt för ett kommunalt individanpassat brandskyddsarbete är att det finns drivna och engagerade medarbetare. Studieresultatet visar att initierandet av arbetet har försvårats i några av kommunerna på grund av att det funnits få personer utöver räddningstjänstens personal som visat intresse för frågan, alternativt att drivna människor har slutat. Både Percy-Smith (2006) och Noaks et al., (2003) menar att detta är en besvärande omständighet då både drivkraft så väl som kontinuitet är oerhört viktigt i uppstartsprocessen av olika interventioner. Varifrån drivkraften slutligen frambringades i de granskade kommunerna skiljer sig en hel del åt. Några kommuner hänvisar till att deras verksamhet påbörjades i efterdyningarna av en eller flera allvarliga brandincidenter, dvs. att förekomsten av bostadsbränder har varit en nödvändighet för uppstarten av verksamheten. Andra kommuner påtalar istället att uppstarten av arbetet kan härledas till faktorer så som verksamhetsstyrning. I samtliga kommuner har allvarliga bostadsbränder ägt rum, men dessa incidenter har inte nödvändigtvis varit den utlösande faktorn överallt.

Resultatet visar att räddningstjänsten överlag har varit den pådrivande aktören för att få till stånd ett individanpassat brandskyddsarbete i samtliga kommuner. Svårigheter har emellertid påträffats i samband med processen att sälja in konceptet bland övriga kommunala förvaltningar. En väl fungerande individanpassad brandskyddsverksamhet förutsätter, i enlighet med MSBs vägledning, att arbetet bedrivs holistiskt med deltagande från samtliga relevanta aktörer. Ett sådant förhållningssätt är synnerligen viktigt, särskilt med tanke på att både vård och omsorg- så väl som socialförvaltningen i varje kommun dagligen kommer i kontakt med majoriteten av riskindividerna, något som räddningstjänsten inte gör. Det är därmed en besvärande omständighet att vissa aktörer utöver räddningstjänsten har svårigheter med att betrakta frågan som sin. Det bör dock understrykas att situationen skiljer sig åt kommunerna emellan.

När det kommer till avsaknaden av individanpassat brandskyddsarbete i mindre kommuner så behöver detta nödvändigtvis inte vara någonting negativt. Asp (2015) understryker vikten av att anpassa förebyggande åtgärder efter de kontextuella förutsättningar som råder. Frekvensen av bostadsbränder i Sverige är i sig relativt begränsad, och än mindre i små kommuner som potentiellt enbart drabbas av ett fåtal incidenter varje decennium. I dessa fall är det inte nödvändigtvis ett misslyckande att kommunen i fråga inte arbetar med ett individanpassat brandskydd, utan avsaknaden av en sådan verksamhet kan istället vara anpassad efter de lokala behoven. Alla kommuner kan troligtvis inte rationalisera en individanpassad brandskyddsverksamhet när det finns begränsade resurser och bostadsbränder händer sällan. Sen finns det naturligtvis mindre kommuner där det finns ett stort behov av en sådan verksamhet, men där resurser saknas. Det går emellertid inte att fastslå att det är rationellt för alla Sveriges kommuner att arbeta med individanpassat brandskydd utan att först granska de förutsättningar som råder.

8.1.2 Förutsättningar att bedriva en kommunal individanpassad brandskyddsverksamhet

Utifrån ett verksamhetsperspektiv så är det tydligt att räddningstjänsternas fokus i respektive kommun har kretsat kring att förankra frågan som en del av vård- och omsorgsförvaltningens dagliga arbete. Inriktningen har fallit sig naturlig då hemtjänstpersonal dels kommer i kontakt med en stor andel av det klientel som bedöms vara riskindivider, dels då vård- och omsorgsförvaltningen i många kommuner redan utför en arbetsplatskartläggning inom ramen för sin befintliga verksamhet. Steget från arbetsplatskartläggningen till att utföra en riskinventering inbegripande brandskyddsfrågor är inte särskilt resurskrävande. Dessutom rör det sig om ett begränsat antal individer som faktiskt är i behov av ett individanpassat brandskydd, vilket rimligtvis innebär att den ordinarie verksamheten inte belastas allt för mycket. Med detta som utgångspunkt visar resultatet att samtliga kommuner som har varit föremål för studien säger sig ha tillräckliga resurser att fortsatt bedriva sin tilltänkta individanpassade brandskyddsverksamhet. Detta är någonting som är positivt - både Allnock et al., (2006) så väl som Townsley et al., (2004) värderar en adekvat tillgång på resurser i form av pengar, personal och tid som oerhört betydelsefullt för interventioners långsiktiga fortlevnad.

I enlighet med det individanpassade brandskyddsarbete som bedrivs i de granskade kommunerna är emellertid socialförvaltningens uteblivelse att betrakta som ett tillkortakommande. Förvaltningen arbetar dagligen med ett klientel som innefattar personer med förhöjd risk att drabbas av bostadsbränder, och bör därmed utgöra en väsentlig del av verksamheten om frågan ska kunna bedrivas holistiskt (MSB, 2013). Detta antagande styrks av Fox och Butler (2004) som menar att en god samverkan mellan berörda aktörer är en förutsättning för att framgångsrikt kunna utöva en liknande verksamhet. Ett funktionellt samarbete inom kommunen kan bland annat bidra till att arbetsprocessen effektiviseras då brister i verksamheten lättare identifieras, men även att fler resurser kan frigöras och fragmentering (dvs. att olika aktörer arbetar med liknande uppgifter på varsitt håll) motverkas (Percy-Smith, 2006). Det krävs med andra ord bättre förutsättningar, framförallt i form av samverkan, för att kommunernas nuvarande verksamhet ska kunna betraktas som fullgod¹⁰. Vägen dit är emellertid inte alltid spikrak och det måste enligt Frost och Lloyd (2006) finnas en förståelse för att liknande processer är tidskrävande. Det är därmed inte rationellt att förvänta sig att verksamheten ska fungera klanderfritt så snart efter publiceringen av MSBs vägledning.

¹⁰ I denna studie definieras ett fullgott individanpassat brandskydd som en verksamhet som identifierar en överhängande majoritet av kommunens riskindivider.

Ett annat problem som har uttryckts är svårigheten för kommunerna att komma i kontakt med individer som potentiellt är i behov av ett individanpassat brandskydd, men där det saknas naturliga kontaktpunkter i form av assistans/vårdbehov. Det kan t.ex. röra sig om äldre personer som börjar bli dementa men som ännu inte anser sig behöva hjälp. För att råda bot på problemet erbjuder flertalet kommuner olika fixartjänster där potentiella riskpersoner med psykiska och/eller fysiska funktionsnedsättningar identifieras och får hjälp med sysslor. Ett sådant arbete förutsätter dock att berörda privatpersoner godtar kommunens erbjudande om hjälp, något som långt ifrån alltid är fallet. Erbjudandet av fixartjänster för att identifiera riskindivider bortom vård- och omsorgsförvaltningens klientel är ett instrument med potential enligt MSBs vägledning (MSB, 2013). Det förutsätts emellertid att individanpassat brandskydd utgör en integrerad del av fixartjänsten, vilket sannolikt inte är fallet i dagsläget.

8.1.3 Den sammanfattande bilden

I detta avsnitt kommer studiens analytiska modell att användas för att på ett pedagogiskt sätt ge en sammanfattad bild över de granskade kommunernas individanpassade brandskyddsarbete.

Av studieresultatet framgår det tydligt att de kommuner som har varit föremål för studien idag arbetar med individanpassat brandskydd på ett eller annat sätt. Kommuner så som Landskrona och Karlstad arbetar sedan en tid tillbaka med frågan, medan Arvika och Helsingborg befinner sig i uppstartsprocessen. Den sammanfattande bilden kan därmed, i enlighet med modellen, metaforiskt liknas vid att brandbilen (som symboliserar det individanpassade brandskyddsarbetet) har försatts i rullning gentemot det slutgiltiga målet om ett fullgott individanpassat brandskydd. Om detta är representativt för Sverige i stort är omöjligt att säga. Resultatet ger dock indikation på att framförallt mindre kommuner sällan arbetar med frågan, vilket i så fall skulle innebära att brandbilen inte har försatts i rullning på ett övergripande nationellt plan, alternativt att förutsättningar saknas för att brandbilen ska nå ända fram till det slutgiltiga målet.

När det kommer till förutsättningar för de granskade kommunerna att nå fram till modellens slutgiltiga mål så bedöms dessa som goda. Samtliga kommuner vidhåller att det finns ett gott samarbete mellan räddningstjänst och vård- och omsorgsförvaltning. Överlag finns det dessutom drivna medarbetare, kunskap och tillräckliga resurstillgångar för att fortsatt utöva den nuvarande verksamheten. Det sistnämnda kan i mångt och mycket härledas till att arbetsprocessen inte är särskilt resurskrävande, detta eftersom liknande arbetsuppgifter redan utförs i dagsläget, om än med mindre fokus på brandskydd. Problemet i sammanhanget är dock att identifieringsprocessen av riskindivider är begränsad till det klientel som räddningstjänsten och vård- och omsorgsförvaltningen kommer i kontakt med i deras dagliga arbete. MSBs vägledning vidhåller att en av de mest basala förutsättningarna för en effektiv individanpassad brandskyddsverksamhet är att samtliga riskindivider kartläggs (MSB, 2013). Om den nuvarande verksamheten ska kunna betraktas som fullgod måste därmed fler aktörer involveras, däribland socialförvaltningen som är att bedöma som en potentiell huvudaktör.

Sammantaget framgår det att det finns goda förutsättningar att arbeta med individanpassat brandskydd i de studerade kommunerna, men att verksamheten fortfarande kan förbättras. Detta kan enligt modellen liknas vid att brandbilen (dvs. kommunerna) färdas längs den väg som är både enklare och snabbare. Brandbilen är på god väg, men har dock en bit kvar att färdas innan den når fram till vägens slut (dvs. ett fullgott brandskydd). Den huvudsakliga anledningen till detta är

framförallt att arbetsprocessen i dagsläget innefattas av två kommunala förvaltningar, snarare än att inbegripa samtliga relevanta aktörer. Resultatet presenteras bildligt nedan.

Figur 4. Analytisk modell beskrivande resultatet

8.2 Hur kan fler kommuner arbeta med frågan?

8.2.1 Tydligare ansvarsfördelning

Även om det i dagsläget inte finns någon kartläggning över hur många av Sveriges kommuner som arbetar med individanpassat brandskydd, så framgår det av resultatet att flertalet mindre kommuner inte gör det. Detta kan bland annat härledas, som tidigare nämnts, till resursbrist, avsaknad av erfarenhet eller okunskap, men potentiellt även otydligheter gällande ansvarsfrågan. Inom de lagstiftningar som traditionellt sätt berör brandskyddsåtgärder, framförallt LSO, så har kommuner inget ansvar att bedriva en individanpassat brandskyddsverksamhet. Av SoL framgår det däremot att kommuner är ansvariga att se till så att människor med fysiska så väl som psykiska funktionsnedsättningar får en meningsfull sysselsättning och får bo på ett sätt som är anpassat efter dennes behov av särskilt stöd (5 kap 7 §). Detta är någonting som rimligtvis även innefattar individanpassat brandskydd, vilket medför att kommuner som har invånare med liknande hjälpbehov därmed bör arbeta med frågan. En tydligare ansvarsfördelning kan således bidra till att krav kan ställas på majoriteten av de kommuner som ännu inte arbetar med individanpassat brandskydd.

Med avseende på detta är även av vikt att tydliggöra vilket ansvar privatpersoner har i frågan (MSB, 2013). Detta är särskilt angeläget i kommuner som inte bedriver en individanpassad brandskyddsverksamhet, och där privatpersoner istället behöver vara drivande i frågan för att få till stånd en förändring.

8.2.2 Ett holistiskt förhållningssätt

I samband med intervjuerna har det även framkommit att MSB från centralt håll skulle kunna ta ett större ansvar när det kommer till arbetet med individanpassat brandskydd på kommunnivå. Räddningstjänsterna i vissa av de granskade kommunerna har uttalat svårigheter med att få övriga kommunala förvaltningar att inse vikten av att tackla problemet holistiskt, dvs. att det inte enbart är en fråga för räddningstjänsten. I arbetet med individanpassat brandskydd bör MSB därmed försöka instifta en gemensam vision genom att inrikta sin kommunikation mot kommunen som helhet (Percy-Smith, 2006), något som underlättar räddningstjänstens uppdrag och potentiellt främjar förankringen av verksamheten.

8.2.3 Effektivare Informationsspridning

Avslutningsvis så kan MSB genom bättre informationsspridning medverka till att fler kommuner arbetar med individanpassat brandskydd. De tillfrågade kommunerna har överlag uppgett att vägledningen som presenterades under 2013 är att betrakta som ett användbart verktyg. Denna uppfattning styrks av det faktum att kommunerna arbetar utifrån en checklista, någonting som förordas i vägledningen. Det har emellertid påtalats att MSB har varit relativt otydliga med att dokumentet finns. I vissa kommuner framgår det dessutom att vägledningen har försvunnit i den stora mängd information som MSB skickar ut. MSB uppmanas därför se över vilken information de skickar ut, när den skickas ut, och till vem. Enligt Kennedy et al., (2001) och Noaks et al. (2003) är elektroniska informationsutskick ett effektivt sätt att nå ut till olika målgrupper. När det däremot rör sig om särskilt viktig information är fysiska träffar rekommenderat, vilket även är något som efterfrågats av de granskade kommunerna.

8.3 Förslag till praktisk utformning av en framtida studie

8.3.1 Aktörer och kontaktpersoner

Studien har huvudsakligen fokuserat på räddningstjänsten och vård- och omsorgsförvaltningens arbete med individanpassat brandskydd på kommunnivå. I enlighet med resultatet är det dock uppenbart att socialförvaltningen i respektive kommun betraktas som en potentiell huvudaktör och bör involveras i det individanpassade brandskyddsarbetet. I vissa kommuner ansvarar dessutom privata företag för en stor andel av den lokala vård- och omsorgsverksamhet som bedrivs. I dessa fall är det viktigt att skapa samverkans effekter mellan privat och offentlig sektor där båda parter involveras i den verksamhet som bedrivs. I en framtida studie är det därmed av betydelse att, utöver räddningstjänsten och vård och omsorgsförvaltningen, även undersöka hur socialförvaltningen så väl som privata vårdgivare i svenska kommuner förhåller sig till individanpassat brandskyddsarbete.

En framtida kartläggning av individanpassat brandskydd i svenska kommuner måste beakta att kommunernas organisation kan skilja sig väldigt mycket åt. Ett problem som kan uppstå är att socialförvaltningen inte nödvändigtvis är en aktuell verksamhetsutövare i varje kommun, då delar av förvaltningens traditionella uppdrag kan åligga andra aktörer. I vissa kommuner kan det dessutom vara så att det inte finns någon uttalad socialförvaltning, utan att det är en övergripande förvaltning som ansvarar för både socialfrågor och vård- och omsorgsfrågor. Det gäller därmed för utförarna av en framtida studie att komma i kontakt med relevanta aktörer, oavsett förvaltningstillhörighet. Detta kan förslagsvis åstadkommas genom att initialt kontakta berörda chefer. Därefter kan dessa uppmanas att identifiera relevanta kontaktpersoner internt inom kommunen. På så sätt är det troligt att studieutförarna kommer i kontakt med sakkunniga inom området.

8.3.2 Frågor

De intervjufrågor som har använts i denna studie har överlag fungerat bra. Initialt var frågorna som riktades mot räddningstjänsten och vård- och omsorgsförvaltningen i princip identiska. Det visade sig dock vara ett felaktigt antagande att båda förvaltningarna skulle ha samma insikt i detaljfrågor. Räddningstjänsten är av naturliga skäl mer insatt i frågor rörande brandskydd och säkerhet. Vård- och omsorgsförvaltningen besitter i sin tur högre kompetens kring äldre frågor och särskilt stöd. Det krävs därmed att de frågor som ställs är anpassade efter målgruppens kompetensområde, något som kompliceras av att kommuner arbetar olika mycket med frågan. De intervjufrågor som finns bifogade i bilaga 1 är ett axplock över lämpliga frågor att ställa i samband med framtida intervjuer. Om en enkätundersökning istället ska utföras bör de frågorna omformuleras från att eftersträva öppna och detaljrika svar, till slutna och koncisa.

8.4 Metoddiskussion

I denna del av studien kommer en diskussion att föras kring studiens trovärdighet med hänsyn till de granskningskriterier som förespråkas av Dahlgren et al. (2007). Följande kriterier används:

- *Tillförlitlighet*: Säkerställer att studien undersöker det som den utger sig för att göra.
- *Överförbarhet*: Diskuterar om studiens resultat är överförbara till andra kontexter.
- *Pålitlighet*: Diskuterar om en identisk studie skulle kunna replikera samma resultat.
- *Konfirmabilitet*: En bedömning av studiens objektivitet (Dahlgren et al. 2007).

Genom applicerbara och korrekta metoder för studiedesignen har studiens kvalitativa tillförlitlighet säkerhetsställs i så hög utsträckning som möjligt. Bland annat genomfördes en innehållsanalys då metoden passar väl för granskning av kommunikativ data i form av t.ex. intervjuer. I samband med intervjuerna uppmanades studiedeltagarna även att vara så ärliga som möjligt, något som sannolikt främjades av studiens konfidentiella angreppssätt. Intervjudeltagarnas ärlighet upplevdes dock inte som ett problem på grund av dessas professionalitet och engagemang, något som bidrog till att de data som genererades var grundliga och av hög kvalitet.

Det är oklart om en identisk studie skulle kunna återskapa samma resultat. En nödvändig aspekt som bör tas i beaktande är det faktum att deltagarna, precis som författaren, påverkas av intryck från datainsamlingen. Om samma informant hade tillfrågats samma frågor vid ett nytt tillfälle är det troligt att några svar hade skiljts sig från den förgående intervjun. Detta beror dels på att deltagaren har haft tid på sig att reflektera över de frågor som diskuterades vid det första tillfället, och dels att personen mellan intervjutillfällena potentiellt har förvärvat nya erfarenheter och kunskaper. Studien kan betraktas som replikerbar utifrån ett metodologiskt perspektiv, dock är det inte säkert att informanternas uppfattning överensstämmer. Det kan även tilläggas att empirisk mättnad nåddes, dvs. att ingen ny kunskap ansågs ha kunnat förvärvas genom insamlandet av ytterligare data.

Avslutningsvis bedöms studiens objektivitet, dvs. konfirmabilitet. Allmänt kan det konstateras att det är omöjligt för en studie att vara fullkomligt objektiv, detta då författarens subjektiva värderingar alltid kommer att genomsyra vissa slutsatser (Kvale och Brinkman, 2009). För att säkerhetsställa studiens objektivitet så långt som möjligt har återfärder dock vidtagits. Exempelvis har studieprocessen genomgående korrekturläst av handledare. Vidare användes så kallad "*bracketing*" innan datainsamlingen påbörjades, vilket är en process där författaren rannsakar sig själv om denne tror sig kunna förutspå de resultat som framställs. I detta fall kunde inte författaren göra det, vilket

är en förutsättning för att kunna vidhålla ett öppet förhållningssätt gentemot resultaten. Om författaren däremot är tydligt präglad av subjektiva värderingar så är det viktigt att detta hanteras tidigt in i processen.

Kapitel 9 - Slutsats

Att svenska kommuner uppmuntras utöva en individanpassad brandskyddsverksamhet är en relativt ny företeelse med utgångspunkt i bland annat MSBs vägledning från 2013. Detta till trots visar resultatet att samtliga av de kommuner som har varit föremål för studien bedriver en liknande verksamhet i dagsläget, om än i olika utsträckning. Överlag är det framförallt räddningstjänsten som har varit den pådrivande aktören, där andra förvaltningar i vissa kommuner har haft svårt att betrakta frågan som sitt ansvarsområde. Arbetet har emellertid initierats, där det framförallt är räddningstjänsten och vård- och omsorgsförvaltningen som är verksamhetsutövarna på lokal nivå. Detta medför att identifieringsprocessen av riskindivider är begränsad till ovan nämnda förvaltningars verksamheter. För att uppnå en fullgod verksamhet är det följaktligen en nödvändighet att involvera ytterligare aktörer i arbetsprocessen, där framförallt socialförvaltningen betraktas som en potentiell huvudaktör.

Varifrån drivkraften kommer att arbeta med individanpassat brandskydd skiljer sig en hel del åt kommunerna emellan. Några kommuner hänvisar till att deras verksamhet påbörjades i efterdyningarna av en eller flera allvarliga brandincidenter, medan andra kommuner istället påtalar att uppstarten av arbetet kan härledas till faktorer så som verksamhetsstyrning. Faktum kvarstår dock att goda förutsättningar i form av drivna medarbetare, pengar, tid och kunskap är oerhört betydelsefullt för arbetets långsiktiga fortlevnad. Just resursfrågan betraktas ofta som en flaskhals som har en negativ inverkan på kommuner med begränsade tillgångar. Resultatet antyder således att resursmässigt starka kommuner har bättre förutsättning att bedriva en individanpassad brandskyddsverksamhet på lång sikt, förutsatt att det finns incitament att arbeta med frågan.

Framtidens utmaningar består delvis av att få fler kommuner att börja arbeta med frågan, men även att vidareutveckla den befintliga verksamheten i de kommuner som redan påbörjat arbetsprocessen. Resultatet pekar på att MSB har ett tydligt ansvar när det kommer till att uppnå ett fullgott individanpassat brandskydd över hela landet. Detta kan bland annat främjas genom att man från centralt håll arbetar holistiskt och bistår kommunen som helhet, snarare än att enbart vända sig till räddningstjänsten. Dessutom är det viktigt att ansvarsfördelningen i laglig mening tydliggörs, något som potentiellt kan bidra till att krav kan ställas på de kommuner som ännu inte arbetar med individanpassat brandskydd. Avslutningsvis så kan MSB genom bättre informations spridning medverka till att fler kommuner arbetar med individanpassat brandskydd. De tillfrågade kommunerna har överlag uppgett att vägledningen som presenterades under 2013 är att betrakta som ett användbart verktyg. Det har dock påtalats att MSB har varit relativt otydliga med att dokumentet finns. I vissa kommuner framgår det dessutom att vägledningen har försvunnit i den stora mängd information som MSB skickar ut. Man uppmanas därför att se över vilka informationskanaler man använder sig av för att nå ut med sitt budskap.

9.1 Framtida forskning

Denna studie bidrar till att skapa en förståelse för hur ett fåtal utvalda kommuner arbetar med individanpassat brandskydd. Det finns ett fortsatt stort behov av att kartlägga hur svenska kommuner sammantaget förhåller sig till frågan, samt att vidare undersöka hur det nuvarande arbetet kan effektiviseras.

Referenser

- Allareddy, V., Peek-Asa, C., Yang, J., & Zwerling, C. (2007). Risk factors for rural residential fires. *The Journal of Rural Health, 23*(3), 264-269.
- Allnock, D., Akhurst, S., & Tunstill, J. (2006). Constructing and sustaining sure start local programme partnerships: Lessons for future inter-agency collaborations. *Journal of Children's Services, 1*(3), 29-39.
- Asp, V. (2015). Enskildas ansvar och agerande vid kriser. Offentliga aktörers bedömningar. *CRISMART, Rapport, 96*, 2014.
- Basch, C. E., Sliepcevich, E. M., Gold, R. S., Duncan, D. F., & Kolbe, L. J. (1985). Avoiding type III errors in health education program evaluations: A case study. *Health Education & Behavior, 12*(3), 315-331.
- Bergqvist, A. J., A. (2012). Dödsbränder i Sverige - kvalitetsgranskning av MSBs dödsbrandsdatabas. *MSB 348-11*(978-91-7383-190-1).
- Blomqvist, J., Cesar, F., Lejonklou, L. (2012). Lagkrav på insatstider för räddningstjänst i Skandinavien - en sammanställning över lagkrav på insatstider för räddningstjänsten.
- Boverkets författningssamling. (2011). (BFS 2011:6 BFS 2015:3) Avsnitt 5 - Brandskydd.
- Boverkets författningssamling. (2011). (BFS 2011:27 BBRAD 1) Boverkets Allmänna Råd Om Analytisk Dimensionering Av Byggnaders Brandskydd.
- Boverkets författningssamling. (2011). (BFS 2011:6 BBR 18) Boverkets Byggregler.
- Brandskyddsföreningen. (2015). Många äldre lämnas chanslösa. *Brandskyddsföreningen*.
- Breakwell, G. M. (2014). The psychology of risk. *Cambridge University Press*.
- Bryman, A. (2008). Samhällsvetenskapliga metoder (uppl. 2). *Stockholm: Liber AB*.
- Burrows, S., Auger, N., Gamache, P., & Hamel, D. (2012). Individual and area socioeconomic inequalities in cause-specific unintentional injury mortality: 11-year follow-up study of 2.7 million Canadians. *Accident Analysis & Prevention, 45*, 99-106.
- Cho, J. Y., & Lee, E. (2014). Reducing confusion about grounded theory and qualitative content analysis: Similarities and differences. *The Qualitative Report, 19*(32), 1-20.
- Dahlgren, L., Emmelin, M., & Winkvist, A. (2007). Qualitative methodology for international public health.
- Diekman, S. T., Ballesteros, M. F., Berger, L. R., Caraballo, R. S., & Kegler, S. R. (2008). Ecological level analysis of the relationship between smoking and residential-fire mortality. *Injury Prevention : Journal of the International Society for Child and Adolescent Injury Prevention, 14*(4), 228-231.
- Elder, A. T., Squires, T., & Busuttill, A. (1996). Fire fatalities in elderly people. *Age and Ageing, 25*(3), 214-216.
- Fox, C., & Butler, G. (2004). Partnerships: Where next? *Safer Communities, 3*(3), 36-44.

- Fredholm, L. (2015). Äldrevård hemma kräver individanpassat brandskydd. *Brandsäkert*.
- Frost, N., & Lloyd, A. (2006). Implementing multi-disciplinary teamwork in the new child welfare policy environment. *Journal of Integrated Care*, 14(2), 11-17.
- Gilbert, M., Dawar, M., & Armour, R. (2006). Fire-related deaths among aboriginal people in british columbia, 1991-2001. *Canadian Journal of Public Health/Revue Canadienne De Sante'e Publique*, 300-304.
- Glanz, K., & Bishop, D. B. (2010). The role of behavioral science theory in development and implementation of public health interventions. *Annual Review of Public Health*, 31, 399-418.
- Goodman, R. M., Wandersman, A., Chinman, M., Imm, P., & Morrissey, E. (1996). An ecological assessment of community-based interventions for prevention and health promotion: Approaches to measuring community coalitions. *American Journal of Community Psychology*, 24(1), 33-61.
- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), 105-112.
- Greene, M. A. (2012). Comparison of the characteristics of fire and non-fire households in the 2004-2005 survey of fire department-attended and unattended fires. *Injury Prevention : Journal of the International Society for Child and Adolescent Injury Prevention*, 18(3), 170-175.
- Gucer, P. W., Oliver, M., & McDiarmid, M. (2003). Workplace threats to health and job turnover among women workers. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 45(7), 683-690.
- Gylfe, L. (2015). Stärkt brandskydd med ny metod. *Brandsäkert*.
- Holborn, P., Nolan, P., & Golt, J. (2003). An analysis of fatal unintentional dwelling fires investigated by london fire brigade between 1996 and 2000. *Fire Safety Journal*, 38(1), 1-42.
- Istre, G. R., McCoy, M., Carlin, D. K., & McClain, J. (2002). Residential fire related deaths and injuries among children: Fireplay, smoke alarms, and prevention. *Injury Prevention : Journal of the International Society for Child and Adolescent Injury Prevention*, 8(2), 128-132.
- Janz, N. K., & Becker, M. H. (1984). The health belief model: A decade later. *Health Education & Behavior*, 11(1), 1-47.
- Jönsson, M. (2015). "Den nakna sanningen om LSO": En mixmetodologisk kartläggning av lagen om skydd mot olyckors inverkan på kommunalt olycksförebyggande arbete i Sverige. *Karlstads universitet*.
- Kennedy, C., Lynch, E., Goodlad, R., & Executive, S. (2001). Good practice in joint/multi-agency working on homelessness. *Scottish Executive Central Research Unit*.
- Kenny, C. (2012). Disaster risk reduction in developing countries: Costs, benefits and institutions. *Disasters*, 36(4), 559-588.
- Kibayashi, K., Sumida, T., Shojo, H., & Hanada, M. (2007). Dementing diseases among elderly persons who suffered fatal accidents: A forensic autopsy study. *The American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, 28(1), 73-79.
- Kvale, S. B., & Torhell, S. S. (2009). Den kvalitativa forskningsintervjun. *Studentlitteratur, Lund*.

- Laffont, J., & Martimort, D. (2009). *The theory of incentives: The principal-agent model*. Princeton university press.
- Leistikow, B. N., Martin, D. C., & Milano, C. E. (2000). Fire injuries, disasters, and costs from cigarettes and cigarette lights: A global overview. *Preventive Medicine, 31*(2), 91-99.
- McGwin Jr, G., Chapman, V., Rousculp, M., Robison, J., & Fine, P. (2000). The epidemiology of fire-related deaths in Alabama, 1992-1997. *Journal of Burn Care & Research, 21*(1), 75&hyphen.
- Mearns, K., Flin, R., Gordon, R., & Fleming, M. (1998). Measuring safety climate on offshore installations. *Work & Stress, 12*(3), 238-254.
- Mitchell, R. J., & Chong, S. (2010). Comparison of injury-related hospitalised morbidity and mortality in urban and rural areas in Australia. *Rural Remote Health, 10*(1), 1326.
- Mulvaney, C., Kendrick, D., Towner, E., Brussoni, M., Hayes, M., Powell, J., et al. (2009). Fatal and non-fatal fire injuries in England 1995-2004: Time trends and inequalities by age, sex and area deprivation. *Journal of Public Health (Oxford, England), 31*(1), 154-161.
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. (2009). En nationell strategi för att stärka brandskyddet genom stöd till enskilda. *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*.
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. (2011). Vägledning för kommunala handlingsprogram. *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*.
- Neumayer, E., Plümper, T., & Barthel, F. (2014). The political economy of natural disaster damage. *Global Environmental Change, 24*, 8-19.
- Nilson, F., Bonander, C., & Jonsson, A. (2015). Differences in determinants amongst individuals reporting residential fires in Sweden: Results from a cross-sectional study. *Fire Technology, 51*(3), 615-626.
- Noaks, L., Moreton, K., Williamson, H. (2003). *On track thematic report: Partnership working*.
- Olofsson, T., Steen, J. (2012). Brandskyddsdocumentation – ändring av brandskydd i befintliga byggnader för användning som personbostad. Luleå tekniska universitet.
- Peek-Asa, C., Zwerling, C., & Stallones, L. (2004). Acute traumatic injuries in rural populations. *American Journal of Public Health, 94*(10), 1689-1693.
- Percy-Smith, J. (2006). What works in strategic partnerships for children: A research review. *Children & Society, 20*(4), 313-323.
- Persson, V. (2009). Skäligt brandskydd. *Förvaltningsrättslig Tidskrift, 27-58*.
- Regeringens proposition. (1985). (1985/86:170) om räddningstjänstlag, m. m.
- Regeringens proposition. (2002). (2002/03:119) Reformerad räddningstjänstlagstiftning.
- Rosenstock, I.M. (1974). Historical origins of the health belief model. *Health Educ Behav. Vol. 2 s. 328-335*.

- Sarhadi, N., Reid, W. H., Murray, G. D., & Williamson, J. (2001). Flame burn admissions and fire fatalities in Scotland with particular reference to the Strathclyde (Glasgow) region, and their prevention. *Burns*, 27(7), 731-738.
- Schachterle, S. E., Bishai, D., Shields, W., Stepnitz, R., & Gielen, A. C. (2012). Proximity to vacant buildings is associated with increased fire risk in Baltimore, Maryland, homes. *Injury Prevention: Journal of the International Society for Child and Adolescent Injury Prevention*, 18(2), 98-102.
- Shai, D., & Lupinacci, P. (2003). Fire fatalities among children: An analysis across Philadelphia's census tracts. *Public Health Reports (Washington, D.C.: 1974)*, 118(2), 115-126.
- Simonson, M. (2007). Anlagd brand—ett stort samhällsproblem. *Brandforsk förstudie. SP Rapport*, 21.
- Slovic, P. (2010). The feeling of risk. *Earthscan, London*.
- Socialstyrelsen. (2015). Socialstyrelsen termbank. Unpublished manuscript.
- Statens Offentliga Utredningar. (2008). Bo bra hela livet – slutbetänkande av äldreboendedelegationen. No. 978-91-38-23106-7. *Edita Sverige AB*.
- Statistiska centralbyrån. (2014). Sveriges framtida befolkning. 2014-2060 No. 1654-1510.
- Svensk författningssamling. (1992). Lag (1992:1574) Om Bostadsanpassningsbidrag m. m. *Socialdepartementet*.
- Svensk författningssamling. (2001). Socialtjänstlag (2001:453). *Socialdepartementet*.
- Svensk författningssamling. (2003). Lag (2003:778) Om Skydd Mot Olyckor. *Justitiedepartementet*.
- Svensk författningssamling. (2006). Lag (2006:544) Om Kommuners Och Landstings Åtgärder Inför Och Vid Extraordinära Händelser i Fredstid Och Höjd Beredskap. *Justitiedepartementet*.
- Sveriges kommuner och landsting. (2012). Trygghet och säkerhet 2012. No. 978-91-7164-881-5. *Sveriges Kommuner och Landsting*.
- Watson, D., Townsley, R., & Abbott, D. (2002). Exploring multi-agency working in services to disabled children with complex healthcare needs and their families. *Journal of Clinical Nursing*, 11(3), 367-375.
- Wen, C. P., Tsai, S. P., Cheng, T. Y., Chan, H. T., Chung, W. S., & Chen, C. J. (2005). Excess injury mortality among smokers: A neglected tobacco hazard. *Tobacco Control*, 14 Suppl 1, i28-32.
- Williams, G. (2011). Study on disaster risk reduction, decentralization and political economy. *Background Paper for the*.
- World Health Organization. (2011). Burn prevention: Success stories and lessons learned.

Bilagor

Bilaga 1 – Intervjufrågor

Räddningstjänst

1. Vad innebär individanpassat brandskydd för dig?
2. Har ni haft några dödsbränder eller allvarliga bränder i er kommun?
 - a. **Om ja** - Vilken typ av bränder?
 - b. **Om ja** - Vilken typ av verksamhet bedrivs i byggnaderna?
3. Finns det mål i handlingsprogrammet om individanpassat brandskydd?
 - a. **Om ja** – vilka mål?
 - b. **Om inte** – varför inte?
4. Hur arbetar ni med individanpassat brandskydd?
 - a. Vad fungerar bra?
 - b. Vad fungerar mindre bra?
 - c. **Om inte** – varför arbetar ni inte med det?
 - d. Hur borde en sådan verksamhet bedrivas?
5. Finns resurser att arbeta individanpassat?
 - a. Något som saknas eller efterfrågas?
6. Samverkar ni med andra kommuner i frågan?
7. Vilka förvaltningar/personalkategorier är eller bör vara involverade i ett sådant arbete?
 - a. Vilka har huvudansvaret?
 - b. Vilket ansvar har räddningstjänsten?
 - c. Vilket ansvar har socialtjänsten?
8. Finns det någon samverkansfunktion inom kommunen för individanpassat brandskydd?
 - a. **Om ja** – vilka aktörer ingår?
 - b. Vad gör en sådan/funkar det bra?
 - c. **Om inte** – är det något som skulle behövas/hur skulle en samverkansfunktion kunna utformas?
9. Vilket ansvar har MSB när det kommer till att motivera kommuner att arbeta individanpassat med att förebygga och begränsa bränder i ordinära boenden?
10. Känner du till MSBs vägledning *”Brandsäker bostad för alla”*?
 - a. Använder ni den? Uppfattning om innehållet?
 - b. **Om inte** – varför används den inte?
11. I allmänhet, är MSB duktiga på att kommunicera och förmedla kunskap?
 - a. Vad gör de bra?
 - b. **Om inte** – hur bör de arbeta istället?
12. Är kommunen duktig på att kommunicera och förmedla kunskap?
 - a. Vad gör de bra?
 - b. **Om inte** – hur bör de arbeta istället?
13. Besöker du någonsin MSBs hems?
 - a. Är MSBs material och publikationer lättåtkomliga?
 - b. **Om inte** – hur borde det se ut?
14. Lagar och förordningar idag ställer stora krav på att individer själva ansvarar för sitt eget brandskydd (t.ex. LSO och boverkets byggregler). Kan det finnas problem med det kopplat till en allt mer åldrande befolkning, och i så fall vilka?
15. Finns det behov av en utökad detaljstyrning för att kommuner ska arbeta med individanpassat brandskydd?
16. Vad anser du vara ett tillfredställande individanpassat brandskydd utifrån era förutsättningar?
17. Om en mer omfattande studie skulle utföras, vilka aktörer bör man kontakta?

Vård- och omsorgsförvaltning

1. Vad innebär individanpassat brandskydd för dig?
2. Har ni haft några dödsbränder eller allvarliga bränder inom er verksamhet?
 - a. **Om ja** - Vilken typ av bränder?
 - b. **Om ja** - Vilken typ av verksamhet bedrivs i byggnaderna?
3. Uppfattar du att det finns grupper som är överrepresenterade sett till olyckor och bränder?
 - a. Hur hjälper man dessa grupper på bästa sätt?
4. Hur arbetar ni i er kommun med individanpassat brandskydd?
 - a. Vad fungerar bra, vad fungerar mindre bra?
 - b. **Om inte** – varför arbetar ni inte med det?
 - c. Hur borde en sådan verksamhet bedrivas?
5. Finns resurser att arbeta individanpassat?
 - a. Något som saknas eller efterfrågas?
6. Upplever du att andra kommuner prioriterar och arbetar med individanpassat brandskydd?
7. Samverkar ni med andra kommuner i frågan?
8. Vilka förvaltningar/personalkategorier är eller bör vara involverade i ett sådant arbete?
 - a. Vilka har huvudansvaret?
 - b. Vilket ansvar har räddningstjänsten?
 - c. Vilket ansvar har socialtjänsten?
9. Finns det någon samverkansfunktion inom kommunen för individanpassat brandskydd?
 - a. **Om ja** – vilka aktörer ingår?
 - b. Vad gör en sådan/funkar det bra?
 - c. **Om inte** – är det något som skulle behövas/hur skulle en samverkansfunktion kunna utformas?
10. Socialtjänsten i varje kommun gör biståndsbedömningar för t.ex. äldre där man bland annat kartlägger personens behov.
 - a. Ingår brandskydd i denna bedömning?
 - b. **Om inte** – varför inte?
 - c. **Om ja** – hur?
11. Är kommunen duktig på att kommunicera och förmedla kunskap?
 - a. Vad gör de bra?
 - b. **Om inte** – hur bör de arbeta istället?
12. Lagar och förordningar idag ställer stora krav på att individer själva ansvarar för sitt eget brandskydd (t.ex. LSO och boverkets byggregler). Kan det finnas problem med det kopplat till en allt mer åldrande befolkning, och i så fall vilka?
13. Finns det behov av utökad detaljstyrning för att kommuner ska arbeta med individanpassat brandskydd?
14. Vad anser du vara ett tillfredställande individanpassat brandskydd utifrån era förutsättningar?
15. Om en mer omfattande studie skulle utföras, vilka aktörer bör man kontakta?

MSB

1. Hur hjälper man grupper som är utsatta vid bränder på bästa möjliga sätt?
2. Vad anser du vara ett tillfredställande individanpassat brandskydd?
3. Vilket ansvar har kommunen att arbeta med individanpassat brandskydd?
4. Vilka lagar och förordningar styr området?
5. Hur uppfattar du att kommuner arbetar med individanpassat brandskydd?
 - a. Vad fungerar bra, vad fungerar mindre bra?
 - b. Hur borde en sådan verksamhet bedrivas?
6. Upplever du att kommuner överlag har mål i handlingsprogrammet om individanpassat brandskydd?
7. Vilka förvaltningar/personalkategorier är eller bör vara involverade i ett sådant arbete?
 - a. Vilka har huvudansvaret?
 - b. Vilket ansvar har räddningstjänsten?
 - c. Vilket ansvar har socialtjänsten?
 - d. Vilket ansvar har fastighetsägare?
 - e. Finns samverkansfunktioner?
8. Socialtjänsten i varje kommun gör biståndsbedömningar för t.ex. äldre där man bland annat kartlägger personens behov. Tycker du att det finns anledning att involvera brandskydd i denna bedömning?
 - a. Vilka utmaningar finns kopplade till det?
9. Vilket ansvar har MSB när det kommer till att motivera kommuner att arbeta individanpassat med att förebygga och begränsa bränder i ordinära boenden?
10. Vilket ansvar har Länsstyrelsen när det kommer till att motivera kommuner att arbeta individanpassat med att förebygga och begränsa bränder i ordinära boenden?
11. Hur tror du att kommuner uppfattar MSBs roll och det arbete ni utför?
12. Hur samverkar MSB med 9977 kommuner i frågan?
 - a. Vilka aktörer samverkar ni med?
13. I allmänhet, tycker du att MSB är duktiga på att kommunicera och förmedla kunskap?
 - a. Vad gör ni bra?
 - b. Vad gör ni mindre bra?
14. Vad är din uppfattning om *"Brandsäker bostad för alla"*?
 - a. Tror du att den används?
 - b. **Om inte** – varför används den inte?
15. Hur uppfattar du MSB hems? Är det enkelt att hitta material och publikationer?
 - a. **Om inte** – hur borde det se ut?
16. Lagar och förordningar idag ställer stora krav på att individer själva ansvarar för sitt eget brandskydd (t.ex. LSO och boverkets byggregler). Kan det finnas problem med det kopplat till en allt mer åldrande befolkning, och i så fall vilka?
17. Finns det behov av utökad detaljstyrning för att kommuner ska arbeta med individanpassat brandskydd?

Länsstyrelsen

1. Hur hjälper man grupper som är utsatta vid bränder på bästa möjliga sätt?
2. Vilket ansvar har kommunen att arbeta med individanpassat brandskydd?
3. Hur uppfattar du att kommuner arbetar med individanpassat brandskydd?
 - a. Vad fungerar bra, vad fungerar mindre bra?
 - b. Hur borde en sådan verksamhet bedrivas?
4. Upplever du att kommuner överlag har mål i handlingsprogrammet om individanpassat brandskydd?
5. Vilka förvaltningar/personalkategorier bör vara involverade i ett sådant arbete?
 - a. Vilka har huvudansvaret?
 - b. Vilket ansvar har räddningstjänsten?
 - c. Vilket ansvar har socialtjänsten?
 - d. Finns samverkansfunktioner?
6. Socialtjänsten i varje kommun gör biståndsbedömningar för t.ex. äldre där man bland annat kartlägger personens behov. Tycker du att det finns anledning att involvera brandskydd i denna bedömning?
 - a. Vilka utmaningar finns kopplade till det?
7. Vilket ansvar har MSB när det kommer till att motivera kommuner att arbeta individanpassat med att förebygga och begränsa bränder i ordinära boenden?
8. Vilket ansvar har Länsstyrelsen när det kommer till att motivera kommuner att arbeta individanpassat med att förebygga och begränsa bränder i ordinära boenden?
9. Hur samverkar Länsstyrelsen med svenska kommuner i frågan?
 - a. Vilka aktörer samverkar ni med?
10. Vad är din uppfattning om *"Brandsäker bostad för alla"*?
 - a. Tror du att den används?
 - b. **Om inte** – varför används den inte?
11. I allmänhet, tycker du att MSB är duktiga på att kommunicera och förmedla kunskap?
 - a. Vad gör ni bra?
 - b. Vad gör ni mindre bra?
12. Hur uppfattar du MSBs hems? Är det enkelt att hitta material och publikationer?
 - a. **Om inte** – hur borde det se ut?
13. Lagar och förordningar idag ställer stora krav på att individer själva ansvarar för sitt eget brandskydd (t.ex. LSO och boverkets byggregler). Kan det finnas problem med det kopplat till en allt mer åldrande befolkning, och i så fall vilka?
14. Finns det behov av utökad detaljstyrning för att kommuner ska arbeta med individanpassat brandskydd?
15. Om en mer omfattande studie skulle utföras, vilka aktörer bör man kontakta?

Bilaga 2 - Sammanfattning av utförda intervjuer

Tabell 1. Utförda intervjuer	
Intervju	Intervjuns längd
Arvika kommun, vård och omsorgsförvaltningen	24 minuter
Arvika kommun, räddningstjänst	21 minuter
Helsingborg kommun, vård och omsorgsförvaltningen (<i>gruppintervju</i>)	32 minuter
Helsingborg kommun, räddningstjänst (<i>gruppintervju</i>)	38 minuter
Karlstad kommun, vård och omsorgsförvaltningen (<i>gruppintervju</i>)	35 minuter
Karlstad kommun, räddningstjänst	48 minuter
Landskrona kommun, vård och omsorgsförvaltningen (<i>gruppintervju</i>)	28 minuter
Landskrona kommun, räddningstjänst (<i>gruppintervju</i>)	52 minuter
Länsstyrelsen Värmland (<i>gruppintervju</i>)	51 minuter
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	37 minuter

Bilaga 3 - Exempel på kvalitativ analysprocess

Tabell 2. Kvalitativ analysprocess					
Meningsenhet	Kondenserad meningsenhet	Kod	Under- underkategori	Underkategori	Kategori
Vi har tagit del av Karlstad som har en bra checklista för sitt brandskydd, t.ex. hur man går igenom steg för steg vilka brandrisker som finns. Och vår tanke är ju att man ska använda sig av en sådan checklista så fort man uppmärksammar någonting. Om hemtjänsten eller biståndshandläggare uppmärksammar att det finns en brandrisk så går man igenom den här checklistan och stämmer av med den enskilde brukaren vad man ser, och vad man tycker att de ska göra.	Karlstad har en bra checklista, vi ska använda en sådan checklista, hemtjänsten eller biståndshandläggare använder checklista, stämmer av med brukare.	Samverkan ger kunskap Vård och omsorg utför arbetet Åtgärdsförslag stäms av med brukare	Blickar vänds mot Karlstad	Så gör man i Arvika	Kommunerna antar utmaningen

Bilaga 4 - Matris över kategorier, underkategorier och under- underkategorier

Tabell 3. Resultat från innehållsanalys

Individanpassat brandskyddsarbete är utmanande

- Viktigt att sälja in konceptet
 - *Ordinära boenden på egna premisser*
 - *Den demografiska utmaningen*
- Individanpassat brandskydd: En kommunal angelägenhet utan ansvar
 - *Goda förutsättningar är ett måste*
 - *Lätträknade huvudaktörer*
 - *Ytterligare aktörer som kan bidra*

Kommunerna antar utmaningen

- Så gör man i Landskrona
 - *Rehab-gruppen bedriver arbetet*
 - *Hemtjänsten involveras inte*
 - *Vård- och omsorgsförvaltningens fria spelrum*
 - *Tekniska hjälpmedel står ingen dyrt*
 - *Knack, Knack. Vem där? Räddningstjänsten*
- Så gör man i Helsingborg
 - *Långrandig uppstartsprocess*
 - *Hemtjänsten ska hitta riskindivider*
 - *Servicetjänst för äldre utan vårdbehov*
 - *En framtida utökning av verksamheten*
- Så gör man i Karlstad
 - *Sjätte året med gänget*
 - *Goda förutsättningar att arbeta individanpassat*
 - *Arbetet har gett avkastning*
 - *Olika arbetssätt för olika boenden*
 - *Kommunen blickar framåt*
- Så gör man i Arvika
 - *Arbetet tog nyligen fart*
 - *Blickar vänds mot Karlstad*
 - *Arbetet ska ge ringar på vattnet*

Saker och ting kan förbättras

- Axlandet av en större mantel
 - *Behovet av tydlighet kring vem som gör vad*
 - *En tematisk inriktning av verksamheten*
 - *Att bistå kommunen som helhet*
- Effektivare kommunikation
 - *Varierande genomslagskraft för vägledningen*
 - *Inget underskott på information*
 - *Verkliga träffar ger mest*